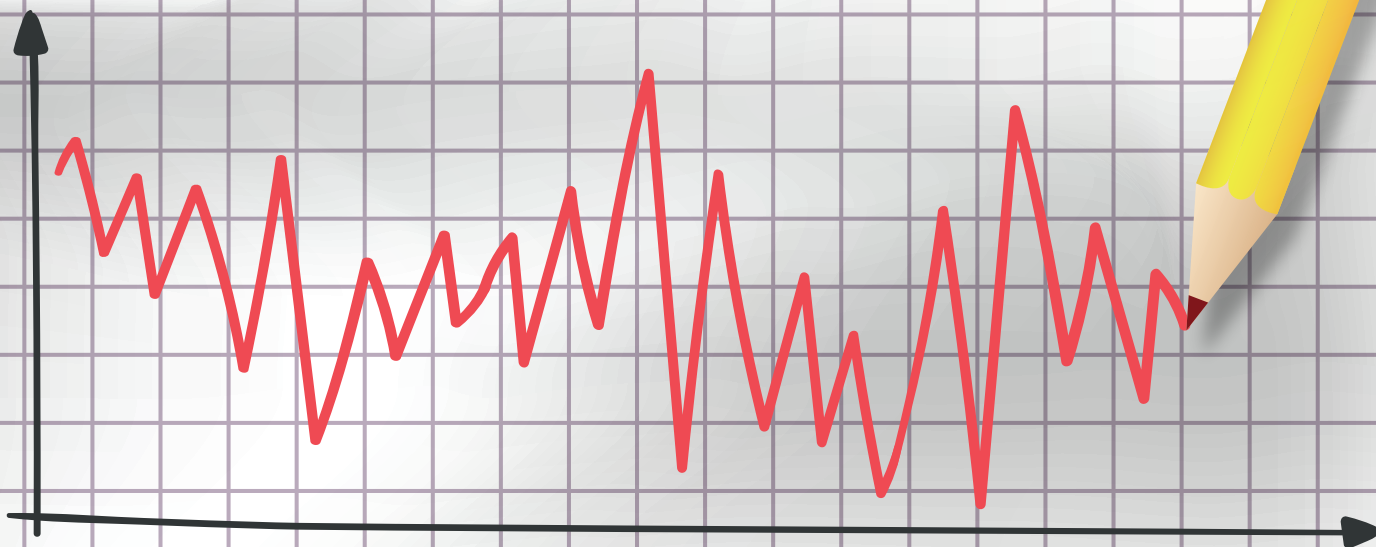

Kondycja spółdzielni uczniowskich oraz ich rola w promowaniu postaw przedsiębiorczych i obywatelskich wśród młodzieży

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

**Kondycja spółdzielni uczniowskich
oraz ich rola w promowaniu postaw przedsiębiorczych
i obywatelskich wśród młodzieży**

Kraków, 2015

Badanie oraz publikacja powstały w ramach projektu „Spółdzielczość uczniowska jako instrument wzmacniania postaw przedsiębiorczych i obywatelskich wśród młodzieży” finansowanego z Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich.

Redakcja tekstu:

Joanna Brzozowska-Wabik

Wykonawca badań:

LCE LOGOS Tomasz Wysocki

Zespół badawczy w składzie:

Tomasz Wysocki - kierownik badania

Katarzyna Szwedor – główny kierownik badania

Aleksandra Poli – członek zespołu badawczego

Małgorzata Łukianow – członek zespołu badawczego

Copyright © Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy

ISBN: 978–83–944393-0-9

Kraków 2015

Wydawca:

Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy

ul. Żurawia 47, 00 – 680 Warszawa

Skład i druk:

Drukarnia DIAMENT

Spis treści

1. INFORMACJE O BADANIU	7
1.1. Pytania badawcze	7
1.2. Metodologia badawcza	8
1.2.1. Analiza danych zastanych	9
1.2.2. Badania jakościowe	9
1.2.3. Badanie ilościowe	11
2. OGÓLNY ZARYS DZIAŁALNOŚCI SPÓŁDZIELNI UCZNIOWSKICH	11
3. WYCHOWUJĄCA ROLA SPÓŁDZIELCZOŚCI UCZNIOWSKIEJ W POLSCE – POJĘCIE POSTAWY OBYWATELSKIEJ I PRZEDSIĘBIORCZEJ	13
4. BADANIE OPIEKUNÓW SPÓŁDZIELNI UCZNIOWSKIEJ – WYNIKI CZĘŚCI ILOŚCIOWEJ BADANIA	14
4.1. Struktura próby	14
4.2. Kondycja spółdzielni uczniowskiej z perspektywy opiekunów	16
4.3. Rola spółdzielni uczniowskiej w kształtowaniu postaw przedsiębiorczych i obywatelskich wśród dzieci i młodzieży szkolnej	19
4.4. Ocena funkcjonowania spółdzielni uczniowskiej z perspektywy opiekunów	22
4.5. Kondycja finansowa spółdzielni uczniowskiej na podstawie sprawozdań za 2014 r.	23
5. BADANIE OPIEKUNÓW I CZŁONKÓW SPÓŁDZIELNI UCZNIOWSKIEJ – WYNIKI CZĘŚCI JAKOŚCIOWEJ BADANIA	27
5.1. Kondycja spółdzielczości uczniowskiej	27
5.1.1. Działalność spółdzielni	27
5.1.2. Korzyści oraz efekty przynależności do spółdzielni uczniowskiej	30
5.1.3. Zaangażowanie, podnoszenie motywacji oraz rekrutacja członków spółdzielni uczniowskiej	32
5.1.4. Funkcje spółdzielni uczniowskiej w placówce szkolnej	33
5.2. Promowanie postaw obywatelskich i przedsiębiorczych	35
6. WNIOSKI	36
6.1. Kondycja spółdzielni uczniowskich	36
6.2. Kształtowanie postaw przedsiębiorczych i obywatelskich	38
6.3. Korzyści i bariery w rozwoju spółdzielni uczniowskiej	40
6.4. Rola opiekuna spółdzielni uczniowskiej	41
7. REKOMENDACJE	43

Szanowni Państwo,

Oddajemy w Wasze ręce publikację, która powstała w oparciu o raport z pogłębionych badań nad kondycją spółdzielni uczniowskich oraz ich rolą w kształtowaniu postaw przedsiębiorczych i obywatelskich wśród młodzieży. Badania zostały przeprowadzone w IV kwartale 2015 roku w ramach projektu finansowanego ze środków Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich a realizowanego przez Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy we współpracy z Fundacją Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej oraz gminą Raciechowice.

Od kilku lat obserwujemy wzrost zainteresowania spółdzielniami uczniowskimi. Temat ten stał się jednym z priorytetów grupy edukacyjnej Zespołu rządowego ds. rozwiązań systemowych w ekonomii społecznej. Promowanie i wspieranie spółdzielni uczniowskich wpisane jest również bardzo wyraźnie w Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES), dokument strategiczny przyjęty przez Radę Ministrów w sierpniu 2014 r. Według KPRES w 2020 roku SU powinny działać w co najmniej 10 % szkół w Polsce.

Tymczasem jednym z podstawowych problemów sektora spółdzielni uczniowskich jest brak spójnych, pełnych i wiarygodnych, a przede wszystkim aktualnych danych zarówno co do ich faktycznej liczebności jak również praktyki działania. Celem więc projektu, inicjowanego przez ZLSP, jest m.in. usystematyzowanie wiedzy na temat liczby istniejących spółdzielni uczniowskich w Polsce oraz ich roli w kształtowaniu postaw przedsiębiorczych i obywatelskich wśród młodzieży.

Opracowanie, które oddajemy w Państwa ręce, zostało przygotowane w oparciu o raport z badań, które przeprowadzono w okresie od października do grudnia 2015 roku na zlecenie Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy. W niniejszej publikacji znajdziecie Państwo informację o metodologii badania oraz zastosowanych technikach badawczych, wyniki badań ilościowych przeprowadzonych wśród opiekunów spółdzielni uczniowskich, wyniki badań jakościowych przeprowadzonych w formie zogniskowanych wywiadów grupowych wśród uczniów, będących członkami SU oraz indywidualnych wywiadów pogłębionych wśród opiekunów SU. Na zakończenie przedstawiamy Państwu wnioski i rekomendacje opracowane przez zespół badawczy na podstawie zgromadzonych danych.

Zapraszamy do lektury!

Joanna Brzozowska-Wabik

Członek Zarządu ZLSP

Kierownik Agencji Rozwoju i Promocji Spółdzielczości ZLSP

Krótką historia spółdzielczości uczniowskiej.

Spółdzielczość uczniowska jest mocno związana z losami naszego kraju oraz ze „spółdzielczością dorosłych”. Od momentu pojawienia się pierwszych takich inicjatyw na ziemiach polskich, spółdzielcy we współpracy z nauczycielami starali się dotrzeć z ideami kooperatywizmu do dzieci i młodzieży, w różny sposób włączając we wspólne działania. W październiku 1900 r. w Pszczelinie koło Warszawy powstała pierwsza spółdzielnia uczniowska jako odrębnie zorganizowana forma działalności, powołana przez Jadwigę Dziubińską. Na kursach organizowanych przez Towarzystwo Pszczelarstwo-Ogrodnicze powstał sklepik uczniowski oraz kasa wzajemnej pomocy. Następnie, w 1904 r., Jadwiga Dziubińska założyła kolejną spółdzielnię w Kruszynku koło Wrocławia, w szkole gospodarzej dla dziewcząt wiejskich. Spółdzielnia organizowała całe życie szkoły i internatu¹.

Początkowo nosiły one miano kooperatyw szkolnych i bardzo często miały charakter tajny, dlatego nie mogły rozwijać zbyt szeroko swojej działalności. Podczas zaborów na ziemiach polskich działało zaledwie 8 takich jednostek. Pierwsza spółdzielnia uczniowska w szkole powszechnej (podstawowej) powstała w Mińsku Mazowieckim w 1912 r. Została założona przez Romana Kugle, który jest autorem pierwszego poradnika dla opiekunów i organizatorów SU pt.: „Kooperatywa w szkole” (1914 r.)².

Podkreślenia wymaga fakt, że propagatorami idei spółdzielczych byli m.in. dr Maria Orsetti - działaczka spółdzielczości i redaktorka czasopisma „Społem”, dr Janusz Korczak- autor powieści „Bankructwo małego Dżeka”, Franciszek Dąbrowski, autor podręcznika „Spółdzielnie uczniowskie”, Maria Dąbrowska czy też Ewa Szelburg-Zarembina.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. zaczęły masowo powstawać spółdzielnie uczniowskie wspomagane przez organizacje spółdzielcze, głównie „Społem” i Związek Nauczycielstwa Polskiego. Przed wybuchem drugiej wojny światowej działały one w około 30% szkół (tj. było ich około 8.000)³. Okres okupacji przetrwało tylko kilkanaście podmiotów, ale już odzyskanie niepodległości na nowo otworzyło możliwość organizowania się w takiej formie. W 1946 r. Ministerstwo Oświaty wydało okólnik w sprawie spółdzielni uczniowskich i instrukcję o działalności powiatowych instruktorów spółdzielni uczniowskich i wychowania spółdzielczego w szkołach ogólnokształcących, zawodowych i w szkolnictwie dorosłych. W 1949 r. było zarejestrowanych 14 700 spółdzielni i zrzeszały one ok. 1,5 miliona członków. W latach 1949-1956 obserwuje się jednak zahamowanie ich działania. Kolejny okres rozkwitu spółdzielni uczniowskich przypada na lata 1956-1971, kiedy to polska spółdzielczość uczniowska była zaliczana do najprężniej działających na świecie obok francuskiej, brytyjskiej, szwedzkiej i duńskiej. O jej znaczeniu świadczy fakt, że polscy reprezentanci zostali zaproszeni na I Międzynarodowe Sympozjum Spółdzielczości Szkolnej w Paryżu w 1979 r. zorganizowane przez UNESCO ramach obchodów Międzynarodowego Roku Dziecka, ogłoszonego przez UNICEF⁴.

Lata 90-te XX wieku miały niekorzystny wpływ na działanie spółdzielni uczniowskich, co zresztą zbiegło się z problemami w spółdzielczości dorosłych, które nastąpiły po 1989 r. Malejące zainteresowanie ze strony Kuratoriów Oświaty i spółdzielni dorosłych sprawiło, że wiele SU uległo likwidacji a szkolne sklepiki przejęli prywatni sprzedawcy. Szacuje się, że liczba spółdzielni w tym okresie zmniejszyła się z 18.000 do 3.000.

W 1991 roku, z inicjatywy m.in. Mieczysława Kozłowskiego, powstała Fundacja Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej w Krakowie o zasięgu ogólnopolskim, której podstawowym celem było wsparcie działania spółdzielni uczniowskich, instruktorów i opiekunów⁵. Fundacja corocznie organizuje sejmiki, konkursy, kursy dla opiekunów i instruktorów oraz prowadzi szeroką działalność informacyjno-instruktażową, inicjuje powstawanie i wspiera działanie istniejących spółdzielni. Z jej inicjatywy w 2009 r. odbył się I Kongres Spółdzielczości Uczniowskiej, w 2010 r. Międzynarodowa Konferencja Spółdzielczości Uczniowskiej w 110 rocznicę powstania pierwszej spółdzielni uczniowskiej w Polsce, w 2014 r. II Kongres Spółdzielczości Uczniowskiej. FRSU na co dzień współpracuje z różnymi branżami spółdzielczymi,

1 - F. Dziarnowski, A. Pochwałko: Spółdzielnia uczniowska organizacja i działalność, Wydawnictwo spółdzielcze, Warszawa 1982 s.9

2 - A. Ozimkowska, J. Koryciński; Prowadzimy spółdzielnie w naszej szkole, Wydawnictwo spółdzielcze, Warszawa 1984 s.40

3 - .Ozimkowska, J. Koryciński; Prowadzimy spółdzielnie w naszej szkole, Wydawnictwo spółdzielcze, Warszawa 1984 s.42

4 - F. Dziarnowski, A. Pochwałko: Spółdzielnia uczniowska organizacja i działalność, Wydawnictwo spółdzielcze, Warszawa 1982 s.12-13

5 - Menadżer Spółdzielni Uczniowskiej. Podręcznik Opiekuna Spółdzielni Uczniowskiej, Ostrołęka, 2011 s.20

Wojewódzkimi i Powiatowymi Radami Spółdzielczości Uczniowskiej oraz Krajową Radą Spółdzielczą.

Spółdzielnie uczniowskie zakładane są we wszystkich typach szkół. Szacuje się, że obecnie należy do nich ok. 300 tysięcy uczniów⁶. Najprężniej działają w województwie śląskim, małopolskim, podkarpackim i świętokrzyskim.

Anna Bulka
Prezes Fundacji Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej
Członek Rady Nadzorczej ZLSP

6 - http://www.krs.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=41&Itemid=297

1. INFORMACJE O BADANIU

Mając na uwadze bogatą tradycję spółdzielczości uczniowskiej, a także jej różnorodność, badanie zaprojektowano w taki sposób, aby obejmowało ono swoim zakresem pełne spectrum działalności spółdzielni uczniowskich, idee oraz wartości, które są przez spółdzielnie promowane oraz wpływ tych działań na kształtowanie postaw przedsiębiorczych i obywatelskich wśród młodych ludzi. Nie bez znaczenia okazały się także tradycje spółdzielczości uczniowskiej, zarówno w obrębie badanej placówki, jak i tendencje na poziomie ogólnopolskim.

Dane jakościowe oraz ilościowe zostały zgromadzone i opracowane w oparciu o standardy ewaluacji wyznaczone przez Polskie Towarzystwo Ewaluacyjne oraz standardy badań ESOMAR.

1.1. Pytania badawcze

Pytania badawcze zostały podporządkowane głównym kwestiom problemowym: a) opisowi kondycji spółdzielni uczniowskich w Polsce oraz b) identyfikacji roli spółdzielni uczniowskich w kształtowaniu postaw obywatelskich i przedsiębiorczych wśród uczniów.

Obszar badania kondycji spółdzielni uczniowskich:

- Jaka jest charakterystyka i dynamika spółdzielni uczniowskich (pod względem całkowitej ich liczby, rodzaju działalności, stażu funkcjonowania, typu szkoły oraz liczby członków)?
- Jak działalność podejmowana przez spółdzielnię uczniowską oceniana jest przez jej członków i opiekunów?
- Jakie są najważniejsze zalety funkcjonowania spółdzielczości uczniowskiej?
- Jakie są najważniejsze bariery dla rozwoju spółdzielczości uczniowskiej?
- W jaki sposób uczniowie organizują się w ramach spółdzielni? Czy jest to ich własna oddolna działalność, czy potrzebują innych motywacji?
- Jakie czynniki powodują/mogą powodować zwiększanie zaangażowania uczniów w spółdzielczość uczniowską?
- Jak promowani w placówce są uczniowie zaangażowani w działalność spółdzielczą?
- Czy działalność spółdzielni zmieniła się w związku z projektami prowadzonymi w szkole na rzecz spółdzielczości uczniowskiej?
- Jakie skutki przyniosło szkolenie nauczycieli w zakresie spółdzielczości uczniowskiej?
- Jakie podmioty lub jednostki współpracują ze spółdzielniami uczniowskimi (oprócz członków i opiekunów)?
- Jakie korzyści czerpie z tej współpracy spółdzielnia uczniowska?
- Jakimi środkami finansowymi dysponuje spółdzielnia? W jaki sposób nakład środków i ich wysokość zmieniał się na przestrzeni czasu?
- Czy istnieją obszary funkcjonowania spółdzielni, które wymagają udoskonalenia? Jakie to obszary oraz w jaki sposób można poprawić efektywność ich działania?

Obszar badania roli podmiotów w zakresie kształtowania postaw przedsiębiorczych i obywatelskich:

- Jakie wartości zapisane są w statucie spółdzielni?
- Jakie wartości promuje i realizuje spółdzielnia uczniowska w placówce?
- Jakie formy i metody pracy wykorzystują nauczyciele w ramach opieki nad SU?
- Czy zauważono wzrost aktywności uczniów (członków spółdzielni) także w innych obszarach (zaangażowanie w naukę, działalność lokalną, obywatelską, etc.)?
- Czy wizja obywatelskości oraz przedsiębiorczości jest zgodna czy różna od wartości przekazywanych na innych

przedmiotach w szkole (np. na lekcjach przedsiębiorczości)?

- Czy i w jaki sposób działania podejmowane przez spółdzielnię uczniowską przyczyniają się do kształtowania postaw przedsiębiorczych u jej członków?
- Czy i w jaki sposób działania podejmowane przez spółdzielnię uczniowską przyczyniają się do kształtowania postaw bywatelskich u jej członków?
- Czy i na ile uczniowie utożsamiają się z wartościami promowanymi przez spółdzielnię?
- Czy w opinii uczniów spółdzielnia w odpowiedni sposób realizuje deklarowane wartości?
- Czy w szkole były realizowane oraz jaki był efekt warsztatów prowadzonych na rzecz przedsiębiorczości w spółdzielniach?
- Czy w opinii nauczycieli spółdzielnia w odpowiedni sposób realizuje deklarowane wartości?
- Co należałoby zmienić w działalności spółdzielni, by lepiej kształtowała postawy obywatelskie i przedsiębiorcze?

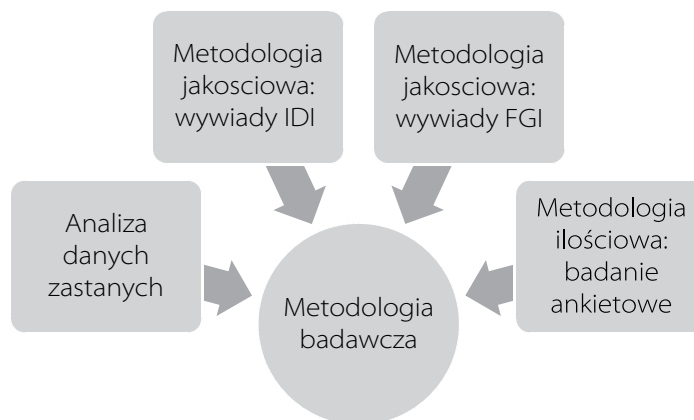
Obszar analiz porównawczych:

- Jakie są największe zalety funkcjonowania spółdzielni uczniowskich w placówkach w opinii uczniów i nauczycieli?
- Jakie są największe bariery dla działalności spółdzielni w opinii uczniów i nauczycieli?
- Jak nauczyciele i uczniowie oceniają swoje zaangażowanie w spółdzielczość uczniowską?
- Które wartości są realizowane przez spółdzielnię w największym, a które w najmniejszym stopniu?
- Jakie perspektywy dla funkcjonowania spółdzielni widzą uczniowie, a jakie nauczyciele?
- Co w najbliższym czasie będzie największym priorytetem dla spółdzielni uczniowskiej w opinii nauczycieli i uczniów?

1.2. Metodologia badawcza

Badanie zostało przeprowadzone w oparciu o cztery główne techniki badawcze: analizę danych zastanych, zogniskowane wywiady grupowe wśród uczniów szkół, indywidualne wywiady pogłębione z opiekunami spółdzielni oraz ankietę przeprowadzoną wśród nauczycieli oraz innych pracowników placówek edukacyjnych będących opiekunami kooperatyw uczniowskich.

Graf. 1 Metodologia badania

1.2.1. Analiza danych zastanych

Pierwszym etapem badania było dokonanie analizy danych zastanych w oparciu o dostępne źródła. Ten typ analizy we wstępnym etapie badania wspomaga reaktywne techniki badawcze o istniejące dane związane z przedmiotem badania – spółdzielczością uczniowską.

Na tej podstawie dokonano analizy kondycji spółdzielni uczniowskich oraz ich wpływu na kształtowanie postaw obywatelskich i przedsiębiorczych.

W celu dokonania oceny kondycji spółdzielczości uczniowskiej poddano analizie następujące dokumenty:

- Statuty spółdzielni uczniowskich;
- Wzorcowy statut spółdzielni uczniowskiej, opracowany na podstawie Ustawy z dnia 16 września 1982 roku „Prawo spółdzielcze”;
- Sprawozdania z zakresu wprowadzania zdrowej żywności do sklepików szkolnych (część z nich zawierała również informacje o działalności spółdzielni);
- Wzory rocznego sprawozdania z działalności spółdzielni;
- Sprawozdania z działalności spółdzielni uczniowskich za 2014 r.;
- Wyniki innych badań spółdzielczości uczniowskiej;
- Regulaminy sklepików szkolnych prowadzonych przez spółdzielnie uczniowskie, przez nie udostępnione;
- Sprawozdania z imprez związanych ze spółdzielczością uczniowską;
- Strona internetowa Fundacji Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej;
- Strona internetowa Centrum Edukacji Obywatelskiej;
- Strona internetowa Agencji Rozwoju i Promocji Spółdzielczości.

Wybór danych zastanych należących do opracowań zwartych, takich jak literatura oraz wyniki badań, zostały wstępnie opracowane w celu identyfikacji ważnych luk w badaniu spółdzielczości uczniowskiej oraz w celu zapoznania się z aktualnym stanem wiedzy na ten temat.

Wśród badań warto wyróżnić te realizowane przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości w ramach działań POKL 2.2.1. W ramach tego działania były organizowane szkolenia dla nauczycieli z zakresu spółdzielczości uczniowskiej. Informacja na temat szkoleń została uwzględniona w scenariuszu wywiadu z opiekunami.

Również sprawozdania dotyczące udzielenia informacji na temat możliwości sprzedaży określonych produktów w sklepiku szkolnym były ważnym źródłem wiedzy na temat spółdzielni. Niektóre z dostarczonych dokumentów nie zawierały szczegółowych informacji dotyczących działalności, inne zawierały ich obszerny opis. Stało się to istotnym źródłem wiedzy na temat kondycji poszczególnych spółdzielni, sposobu raportowania oraz zakresu ich działalności.

Dokumenty dostarczone przez szkoły, takie jak regulaminy sklepików szkolnych, które są przykładem sposobu organizacji wewnętrznej spółdzielni a także, co ciekawe, zawierają informacje na temat założonych wartości, które spółdzielnia ma realizować, posłużyły jako baza do indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz zogniskowanych wywiadów grupowych.

Statuty spółdzielni uczniowskich w znacznym stopniu przyczyniły się do stworzenia kafeterii odpowiedzi zawartych w kwestionariuszu ankiety.

1.2.2. Badania jakościowe

W trakcie badania **zrealizowano 13 indywidualnych wywiadów pogłębionych z opiekunami spółdzielni uczniowskich oraz 12 zogniskowanych wywiadów grupowych (focusowych)** obejmujących uczniów, którzy są członkami spółdzielni w danej szkole. Podczas doboru respondentów kierowano się następującymi wytycznymi:

- lokalizacja placówki (miasto, wieś, województwa w ramach grup),
- typ placówki (szkoła podstawowa, ponadpodstawowa, w tym zespoły szkół, inne placówki),
- działalność spółdzielni, jej cechy szczególne (np. długotrwała działalność, zdobyte wyróżnienia).

Wywiady z członkami spółdzielni miały na celu przede wszystkim grupową dyskusję na temat zaangażowania uczniów w spółdzielczość uczniowską oraz poznanie sposobów oceny podejmowanych działań. Forma grupowego wywiadu umożliwiła także badanym holistyczny ogląd mocnych i słabych stron funkcjonowania ich spółdzielni oraz realizowanych przez nią wartości. Ponadto, wywiady grupowe pozwoliły badaczom na przeanalizowanie perspektywy tej grupy respondentów (uczniów), która następnie została skonfrontowana z perspektywą opiekunów spółdzielni uczniowskich.

Badania focusowe z uczniami były prowadzone na terenie szkoły, w godzinach wyznaczonych w porozumieniu z opiekunem spółdzielni uczniowskiej. Podczas rozmowy z uczniami nie był obecny opiekun spółdzielni ani żaden inny pracownik placówki szkolnej. Każdorazowo sytuacja wywiadu była dostosowana do zapewnienia maksymalnego komfortu wypowiedzi i obniżania stresu oraz niepewności związanych z wywiadem. Badani, niezależnie od wieku, byli informowani o celu badania, szacowanym czasie trwania oraz o ramowej problematyce.

Równoległe z wywiadami grupowymi z uczniami przeprowadzono indywidualne wywiady pogłębione (IDI, ang. Individual In-depth Interviews). Aczkolwiek, tak jak wspomniano wcześniej, nigdy uczniowie i nauczycieli nie brali udziału w badaniu jednocześnie.

Struktura lokalizacji spółdzielni uczniowskich wskazuje dysproporcje pomiędzy poszczególnymi województwami. Dla przykładu w województwie śląskim znajduje się ich ponad 200, podczas gdy w ośmiu województwach (m.in. pomorskim, dolnośląskim, podlaskim, lubuskim, wielkopolskim i warmińsko-mazurskim) ich liczba nie przekracza 10. Szczególnie na tym tle wyróżniają się województwa śląskie oraz małopolskie, gdzie funkcjonuje wiele spółdzielni uczniowskich.

Przyjęto następujące kryteria doboru spółdzielni pod względem lokalizacji:

I grupa: województwa, w których funkcjonuje więcej niż 100 spółdzielni	II grupa: województwa, w których funkcjonuje więcej niż 10, ale mniej niż 100 spółdzielni	III grupa: województwa, w których funkcjonuje do 10 spółdzielni:
<ul style="list-style-type: none"> • woj. śląskie • woj. małopolskie 	<ul style="list-style-type: none"> • woj. łódzkie • woj. mazowieckie • woj. podkarpackie • woj. świętokrzyskie 	<ul style="list-style-type: none"> • woj. dolnośląskie • woj. kujawsko-pomorskie • woj. lubuskie • woj. podlaskie • woj. pomorskie • woj. zachodnio-pomorskie • woj. wielkopolskie • woj. warmińsko-mazurskie

Dobór próby miał charakter celowy i służył pogłębieniu odpowiedzi na pytania badawcze. Zaprezentowany powyżej podział na grupy województw ma na celu wykazanie słabych i mocnych stron rozwoju spółdzielczości uczniowskiej w regionach o zróżnicowanym poziomie ich występowania. Następną cechą w doborze jednostek do badania był obszar ich działania - w próbie zostały uwzględnione zarówno te z obszarów miejskich jak i wiejskich. Istotnym punktu widzenia założonych celów badania było również uwzględnienie w próbie badawczej różnych typów szkół, w tym placówek szkolnych funkcjonujących samodzielnie oraz w ramach zespołu szkół.

Analogicznie przebiegał dobór respondentów na potrzeby przeprowadzenia indywidualnych wywiadów z opiekunami. Nawiązując kontakt ze spółdzielnią, przeprowadzano wywiad zarówno z jej członkami (grupowy) oraz opiekunami (indywidualny). Dzięki połączeniu tych dwóch badań została uzyskana znacznie bardziej pogłębiona wiedza, a także umożliwiło to przeprowadzenie analiz porównawczych w ramach danych spółdzielni oraz pomiędzy nimi.

1.2.3. Badanie ilościowe

Część ilościowa badania została przeprowadzona za pomocą **ankiety internetowej** (CAWI, ang. computer-assisted web interview) skierowanej do nauczycieli-opiekunów spółdzielni uczniowskich. Zaproszenie do badania wysyłane było drogą mailową wraz z linkiem do systemu internetowego, w którym zostało umieszczone narzędzie.

W celu maksymalizacji współczynnika realizacji próby badawczej zaproszenie do udziału w badaniu wysyłane było dwukrotnie do ponad 600 spółdzielni uczniowskich widniejących w bazie ARiPS. Łącznie udało się zrealizować 96 ankiet, co daje współczynnik realizacji próby na poziomie 16%⁷. Wszystkie wyniki analiz ilościowych przedstawione są w podziale procentowym, zaś ewentualne dysproporcje między wynikami na wykresach wynikają z zaokrąglania do liczb całkowitych⁸.

Nauczyciele biorący udział w badaniu mieli możliwość wyrażenia swojej opinii na temat czynników wspomagających oraz blokujących rozwój spółdzielczości uczniowskiej oraz ocenę podejmowanych działań na rzecz kształtowania przedsiębiorczych i obywatelskich postaw.

Zebrane dane zostały przeanalizowane m.in. według następujących kryteriów:

- Lokalizacja (województwo, wielkość miejscowości).
- Profil działalności spółdzielni uczniowskiej.
- Rodzaj placówki (szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoła ponadgimnazjalna).
- Rodzaj nauczanego przedmiotu przez opiekuna.

2. OGÓLNY ZARYS DZIAŁALNOŚCI SPÓŁDZIELNI UCZNIOWSKICH

Spółdzielnia uczniowska, jako organizacja uczniów funkcjonująca na terenie placówki szkolnej, może prowadzić działania w różnych dziedzinach określonych we Wzorcowym Statucie:

- wytwarzanie pomocy dydaktycznych dla potrzeb szkoły i innych zainteresowanych spółdzielni, zbieranie i kompletowanie okazów przyrodniczych, prowadzenie drobnej wytwórczości i wykonywanie nieskomplikowanych usług,
- uprawa roślin i hodowla drobnego inwentarza,
- działania na rzecz ekologii i ochrony środowiska,
- organizowanie na terenach dozwolonych zespołowego zbioru runa leśnego i surowców wtórnych,
- organizowanie zakupu i sprzedaży towarów, a szczególnie przyborów szkolnych, podręczników oraz sprzętu sportowego i turystycznego,
- udzielanie pomocy finansowej lub zaopatrywanie w podręczniki i przybory szkolne członków spółdzielni będących w trudnych warunkach materialnych,
- prowadzenie pod opieką banku współpracującego szkolnej kasy oszczędnościowej jako jednego z działów pracy spółdzielni⁹.

7 - Poziom realizacji próby (ang. response rate) – określa ile zrealizowano ankiet w stosunku do ilości uczestników badania.

8 - Wszyscy respondenci biorący udział w badaniu ukończyli wypełnianie ankiety internetowej, zatem badanie nie posiadało braków danych. Oznacza to, że liczebność odpowiedzi na poszczególne pytania wynosi każdorazowo 96.

9 - Na podstawie Wzorcowego Statutu Spółdzielni Uczniowskiej (http://www.frsu.pl/uploads/attachments/wzorcowy_statut_20150812103935.pdf)

Analiza danych zebranych w wyniku realizacji badania wskazuje, że dominującym profilem kooperatyw uczniowskich jest działalność handlowa. Działający w ramach spółdzielni uczniowie stają się jej członkami. Statut określa możliwe działania oraz minimalną liczbę członków, jednak zebrane dane pokazały, że funkcjonują organizacje, w których działalność zaangażowana jest mniejsza liczba dzieci i młodzieży szkolnej. Szczegółowo informacje te zostaną omówione w rozdziale czwartym.

Graf 2 Charakterystyka spółdzielni uczniowskich¹⁰

Działania w ramach danej placówki oświatowej	Zrzesza minimum 10 uczniów	Uczniowie - spółdzielcy zrzeszeni w ramach SU są jej członkami
Opiekę nad SU sprawuje nauczyciel - opiekun	Organizacja funkcjonuje na podstawie statutu	Organizacja podejmuje działania określone w statucie
Działania przez swoje organy statutowe: Walne Zgromadzenie, Radę Nadzorczą, Zarząd	W ramach organów statutowych działają tylko członkowie SU	Nauczyciel - opiekun monitoruje i ukierunkowuje działalność SU

Funkcjonowanie spółdzielni uczniowskich jest zróżnicowane. Istotnymi czynnikami warunkującymi rozwój spółdzielczości są przede wszystkim przygotowanie organizacyjne, pomysłowość oraz zaradność nauczycieli. Do czynników wewnętrznych należy również zaliczyć rodzaj placówki edukacyjnej oraz wiek i liczbę członków zaangażowanych w tworzenie i rozwijanie działalności¹¹. Spółdzielnie są ważnym elementem działalności wielu szkół, będąc dla uczniów prawdziwą szkołą gospodarowania, a umiejętności nabyte dzięki tej działalności z powodzeniem mogą być wykorzystywane w dorosłym życiu. Wniosek ten również potwierdza realizacja pogłębionych wywiadów indywidualnych z opiekunami - kompetencje i umiejętności zdobywane w wyniku zaangażowania w spółdzielczość są dla młodych ludzi bardzo często pierwszym doświadczeniem zbliżonym do zawodowego.

Spółdzielnie to miejsce, gdzie młodzi ludzie mogą uczyć się i nabywać praktyczną wiedzę z zakresu ekonomii, ponieważ celem statutowym inicjatywy jest prowadzenie działalności gospodarczej (handlowej, usługowej, wytwórczej)¹². Spółdzielcy uczą się badać i reagować na potrzeby pozostałych uczniów (klientów) i odpowiednio dopasowywać swoją działalność do ich wymagań, a także odpowiednio gospodarować posiadanymi zasobami oraz funduszami.

W efekcie przyczynia się to do przyswajania zasad rynkowych oraz podstaw marketingu, zaś orientacja rynkowa ułatwia im późniejszy start na rynku pracy. Dlatego też spółdzielczość uczniowska to znacznie więcej niż sklepik szkolny – to narzędzie kształtowania postaw obywatelskich, demokratycznych oraz znakomita szkoła przedsiębiorczości, zaradności i odpowiedzialności.

Spółdzielnie otrzymują także wsparcie z zewnątrz polegające m.in. na możliwości skorzystania ze szkoleń i warsztatów przez nauczycieli i uczniów oraz otrzymywaniu wsparcia w ramach różnorodnych działań dedykowanych rozwojowi spółdzielczości uczniowskiej organizowanych m.in. przez Fundację Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej przy wsparciu Krajowej Rady Spółdzielczej. Przykładowo, w sierpniu 2015 r. został zorganizowany wyjazd szkoleniowy do Murzasichle

10 - Na podstawie informacji zawartych na stronie internetowej Fundacji Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej (<http://www.frsu.pl>)

11 - „Historia i teraźniejszość spółdzielni uczniowskich w Polsce”, Biuro Analiz i Dokumentacji, Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych, Kancelaria Senatu, Warszawa 2012

12 - Na podstawie Wzorcowego Statutu Spółdzielni Uczniowskiej (http://www.frsu.pl/uploads/attachments/wzorcowy_statut_20150812103935.pdf)

koło Zakopanego dedykowany opiekunom i instruktorom spółdzielni uczniowskich, który obejmował zagadnienia związane z prowadzeniem dokumentacji, sposobami rozliczania oraz prowadzenia sklepików na terenie szkół¹³.

Z kolei w okresie listopada 2015 r. Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy wspólnie z Fundacją Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej oraz Gminą Raciechowice realizował bezpłatny kurs e-learningowy, który dotyczył wzmocnienia kompetencji i umiejętności nauczycieli – opiekunów spółdzielni¹⁴.

Opisując działalność spółdzielni uczniowskich nie sposób zapomnieć o ich walorze edukacyjnym. Spółdzielnie mają holistyczny wpływ na osobowość ucznia, kształtują wśród młodzieży nowe zainteresowania i zamiłowania, które później mogą ułatwić dokonanie właściwego wyboru ścieżki zawodowej. Rozwijają też pozytywne nawyki oraz umiejętności rachunkowe i matematyczne. Młodzież uczy się sumiennego wykonywania obowiązków, uczciwości, umiejętności pracy w zespole, oraz efektywnego gospodarowania wspólnym mieniem.

Przedmiotem niniejszego badania było określenie roli, jaką spółdzielnie aktualnie odgrywają wśród uczniów ze szczególnym uwzględnieniem budowania i wzmocnienia postaw i wartości obywatelskich oraz przedsiębiorczych w kontekście podejmowanych działań. W celu dokonania diagnozy spółdzielczości pod tym względem należy najpierw dokonać konceptualizacji pojęcia postawy obywatelskiej oraz przedsiębiorczej, czego dotyczy kolejna część opracowania.

3. WYCHOWUJĄCA ROLA SPÓŁDZIELCZOŚCI UCZNIOWSKIEJ W POLSCE – POJĘCIE POSTAWY OBYWATELSKIEJ I PRZEDSIĘBIORCZEJ

Mimo wyraźnego kształtowania postaw przedsiębiorczych i obywatelskich wśród dzieci i młodzieży angażujących się w działalność spółdzielni uczniowskiej, jej rola wychowawcza jest często pomijana. Wiadomym jest, że proces wychowawczy oraz formowania się osobowości przedsiębiorczej i obywatelskiej jest procesem skomplikowanym i złożonym. Funkcjonowanie w ramach grupy, jaką jest spółdzielnia uczniowska, wymaga dostosowania się jednostki do reszty społeczności, szczególnie w zakresie dobra wspólnego.

W celu określenia roli spółdzielczości w rozwijaniu tych postaw wśród członków należy początkowo wyjaśnić w jaki sposób rozumiana jest postawa przedsiębiorcza i obywatelska. W literaturze pojawiają się liczne definicje pojęcia postawy przedsiębiorczej i obywatelskiej, stąd na potrzeby badań doprecyzowano obie definicje i przedstawiono je poniżej.

Postawa przedsiębiorcza – przedsiębiorczość jest pojęciem interdyscyplinarnym, to specyficzna postawa człowieka względem otaczającego go świata i ludzi, wyrażająca się w twórczym i aktywnym dążeniu do ulepszania stanu istniejącego, gotowością do podejmowania nowych działań oraz dążeniem do osiągnięcia założonych celów – zwykle związanych ze wzrostem zysku (dochodu) oraz działaniami zmierzającymi do poprawy warunków życia i pracy¹⁵. W tym znaczeniu przedsiębiorcze postawy warunkują przedsiębiorcze zachowania. Postawa ta może odnosić się również do indywidualnych cech poszczególnych jednostek, takich jak określone zdolności intelektualne, inicjatywę oraz wytrwałość w działaniu. Zdaniem wielu badaczy przedsiębiorczość odnosi się nie tylko do czynników obiektywnych czy posiadanego kapitału, lecz przede wszystkim dotyczy zespołu cech jednostki¹⁶. W dokumencie „Postawy przedsiębiorczości a strategia lizbońska” Komisji Europejskiej pojęcie przedsiębiorczości odnosi się do:

(...) zdolności osoby do wcielania pomysłów w czyn. Obejmuje ona twórczość, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i kierowania nimi dla osiągnięcia zamierzonych celów. Stanowi ona wsparcie dla wszystkich w codziennym życiu prywatnym i społecznym, zaś pracownikom pomaga uzyskać świadomość kontekstu pracy i zdolność wykorzystywania szans, jest postawą konkretnych umiejętności i wiedzy potrzebnych osobom

13 - Na podstawie informacji zawartych na stronie internetowej Fundacji Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej (<http://www.frsu.pl>)

14 - Tamże

15 - A. P. Wiatrak, „Pojęcie przedsiębiorczości, jej cele i rodzaje”, w: K. Jaremczuk „Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – szanse i zagrożenia”, Tarnobrzeg 2003

16 - G. Kaczor – Pańkowiak, „Psychospołeczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości”, w: K. Dyczkowska-Małysz, „Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich. W stronę wsi wielofunkcyjnej”, Warszawa 1993

podejmującym przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub komercyjnym¹⁷.

Postawa obywatelska – to postawa, która charakteryzuje się świadomością praw i obowiązków wobec wspólnoty. To przeświadczenie o ważności wartości, szczególnie solidarności, zaufania, respektowania dobra wspólnego, kooperacji oraz przestrzeganie wspólnie ustalonych reguł. Poczucie obywatelskości jest warunkiem koniecznym zaistnienia zachowań obywatelskich¹⁸. Przejawia się aktywnym uczestnictwem w życiu społecznym oraz posiadaniem wiedzy, umiejętności umożliwiających wnoszenie znaczącego wkładu w rozwój i dobrobyt społeczeństwa.

Jednym z kluczowych zewnętrznych czynników wpływających na kształtowanie postawy przedsiębiorczej i obywatelskiej jest edukacja. Jest ona bodźcem pobudzającym przedsiębiorczość oraz obywatelskość, dlatego system edukacji powinien rozwijać i kształtować cechy gospodarności i społeczne wśród uczniów już od wczesnych lat szkolnych. Z tego względu spółdzielnie uczniowskie są idealnym środowiskiem, w którym dzieci i młodzież szkolna może uczyć się zasad przedsiębiorczości i funkcjonowania społeczeństwa w praktyce. Ponadto organizacje te pokazują zalety przedsiębiorstw społecznych na przykładzie ich wpływu na społeczność lokalną.

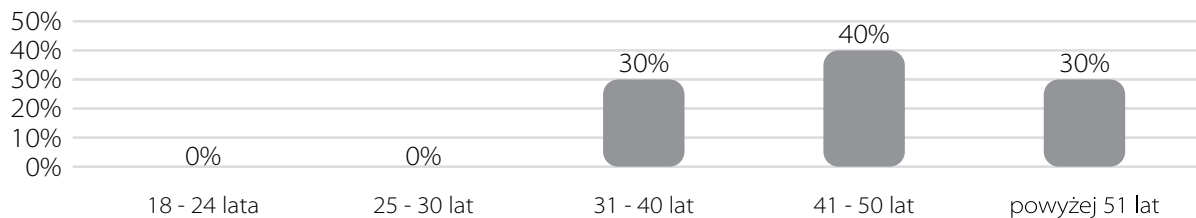
4. BADANIE OPIEKUNÓW SPÓŁDZIELNI UCZNIOWSKIEJ – WYNIKI CZĘŚCI ILOŚCIOWEJ BADANIA

4.1. Struktura próby

Badanie diagnozujące kondycję spółdzielni uczniowskich realizowane było przy pomocy ankiety internetowej. Zaproszenie do badania zostało wysłane do ponad 600 spółdzielni uczniowskich znajdujących się w bazie ARIPS. W badaniu wzięło udział 96 opiekunów spółdzielni uczniowskich, w tym 93% kobiet oraz 7% mężczyzn. Ze względu na brak szczegółowych informacji o statystycznej populacji spółdzielni uczniowskich, zgodnie z metodologią badawczą, nie możemy mówić o próbie stricte reprezentatywnej. Niemniej jednak, stosunkowa duża realizacja próby oraz jej struktura wpływa na uprawomocnienie wniosków dotyczących spółdzielców działających na poziomie ogólnokrajowym.

Największy odsetek badanych to osoby znajdujące się w wieku 41-50 lat (40%). Po 30% to respondenci w wieku 31-40 lat lub powyżej 51 lat. W badanej próbie nie znalazły się osoby w młodszym kategoriach wiekowych – poniżej 30 roku życia.

Wyk. 1 Kategoria wiekowa

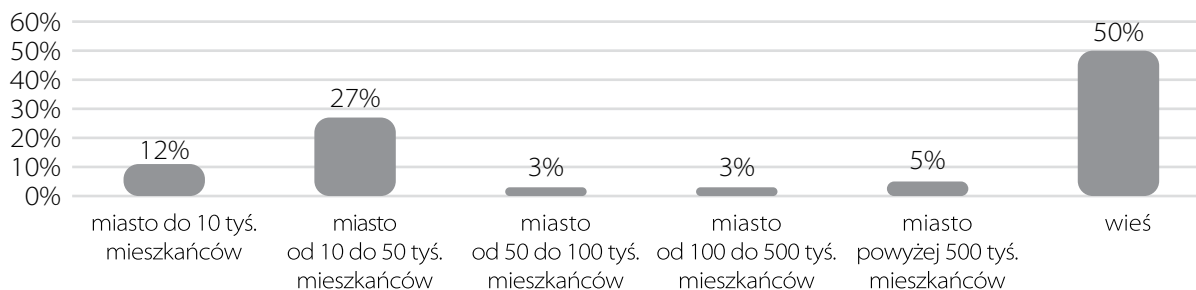

Połowa ankietowanych to opiekunowie zamieszkujący obszary wiejskie (50%). Wśród pozostałych, 27% mieszka w mieście liczącym 10-50 tys. mieszkańców, 12% w mieście do 10 tys. mieszkańców.

17 - Postawy przedsiębiorcze a strategia lizbońska, 2008

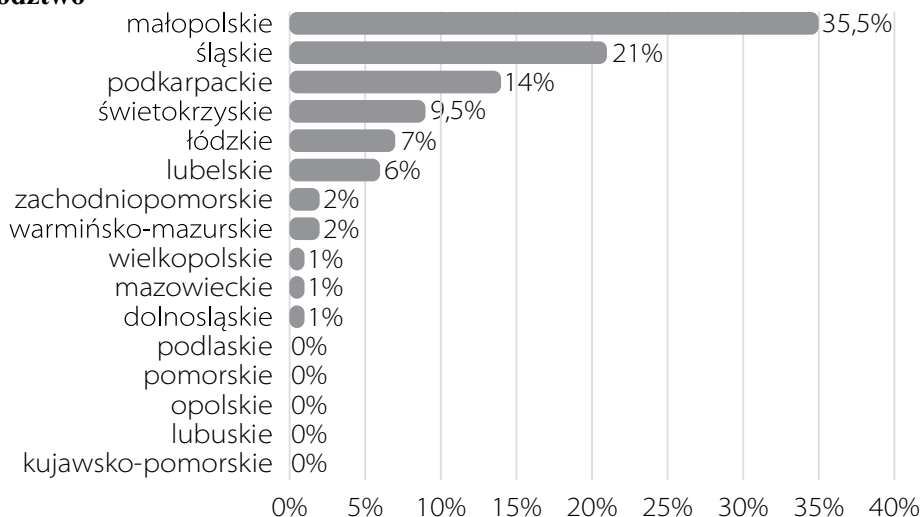
18 - E. Wnuk-Lipiński, „Sociologia życia publicznego”, Warszawa 2005

Wyk. 2 Miejsce zamieszkania

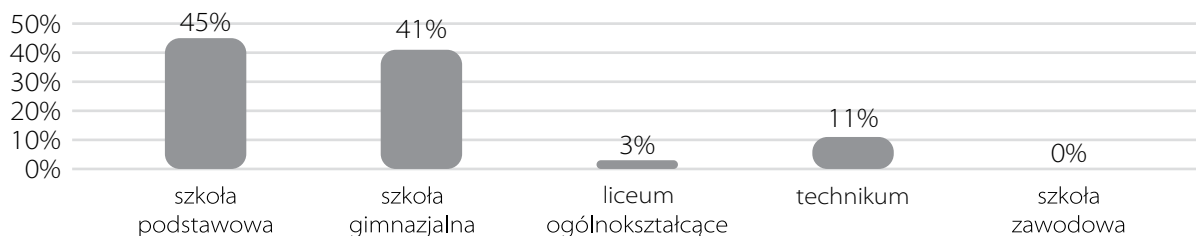
Na poniższym wykresie zaprezentowano rozkład procentowy spółdzielni w podziale na poszczególne województwa. Największy odsetek opiekunów biorących udział w badaniu pochodzi z województwa małopolskiego (35,5%) oraz śląskiego (21%). Należy zaznaczyć, że oba te województwa charakteryzuje większa liczba funkcjonujących spółdzielni uczniowskich względem pozostałych regionów Polski.

Wyk. 3 Województwo

Kolejne zestawienie przedstawia badaną próbę ze względu na rodzaj placówki szkolnej. 45% respondentów jest pracownikami szkoły podstawowej, zaś 41% gimnazjalnej. Szkoły ponadgimnazjalne są reprezentowane przez mniejszy odsetek ankietowanych, 11% z nich pracuje w technikum, zaś zaledwie 3% w liceum ogólnokształcącym.

Wyk. 4 Rodzaj placówki szkolnej

Najczęściej nauczyciel - opiekun spółdzielni uczniowskiej naucza edukacji matematycznej lub technicznej (43%). Wśród pozostałych, 17% jest nauczycielami edukacji wczesnoszkolnej, po 8% naucza edukacji przyrodniczej lub języka obcego, 6% jest nauczycielem wychowania fizycznego lub edukacji dla bezpieczeństwa. Wśród opiekunów kooperatywy uczniowskich znajdują się również pracownicy świetlicy (3%), biblioteki (3%), a także pedagodzy szkolni (1%).

Wyk. 5 Rodzaj nauczanego przedmiotu

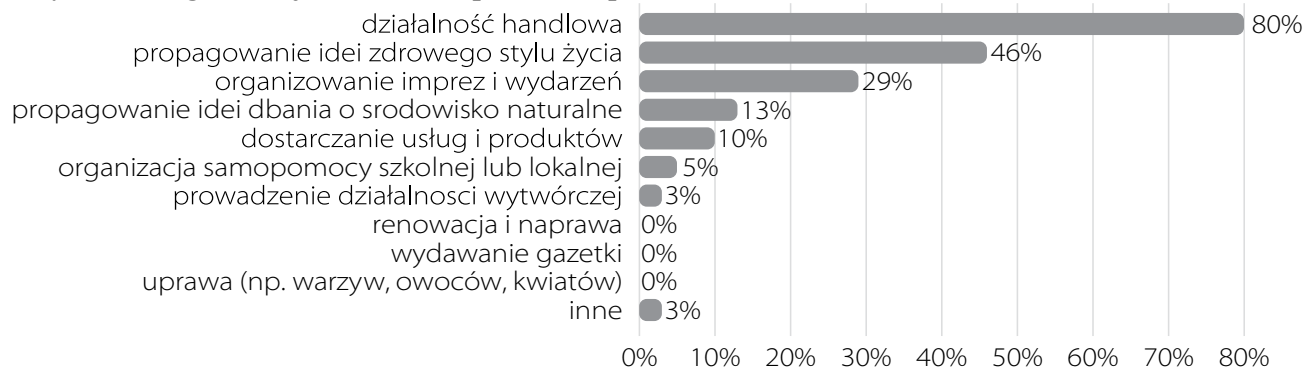
Z badań wynika, że przeciętnym opiekunem spółdzielni uczniowskiej jest kobieta z obszaru wiejskiego w przedziale wiekowym 41-50 lat, która naucza przedmiotu matematycznego lub technicznego.

4.2. Kondycja spółdzielni uczniowskiej z perspektywy opiekunów

Jednym z kluczowych obszarów tematycznych badania była ocena kondycji spółdzielni uczniowskich. W tym celu opiekunom zadano szereg pytań związanych z rodzajem prowadzonej działalności oraz funkcjonowaniem spółdzielni pod względem promowanych wartości, poziomu zaangażowania członków oraz finansów.

Na początku badania respondenci zostali poproszeni o wskazanie maksymalnie 3 najważniejszych działań realizowanych przez spółdzielnię uczniowską. Zebrane dane pokazują, że dominującym profilem działalności prowadzonej przez spółdzielców jest działalność handlowa (80% wskazań). Ponadto spółdzielnie propagują idee zdrowego stylu życia (46%) oraz zajmują się organizowaniem i wydarzeń (29%). Taki rozkład odpowiedzi wynika przede wszystkim z tego, że większość spółdzielców zajmuje się prowadzeniem sklepików szkolnych. Wśród innych odpowiedzi znalazły się odpowiedzi wskazujące na współpracę z podmiotami funkcjonującymi w szkole (m.in. samorządem uczniowskim), a także sponsorowanie organizowanych wydarzeń i konkursów szkolnych.

Wyk. 6 Jakiego rodzaju działalność prowadzi spółdzielnia uczniowska

* Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%

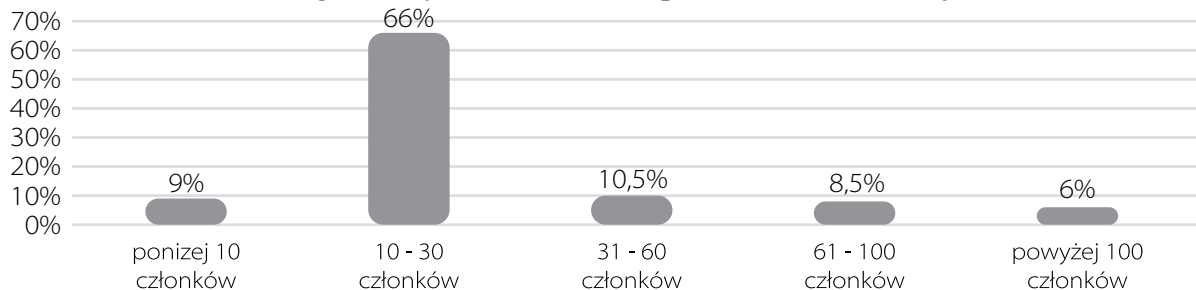
Większość respondentów opiekuje się spółdzielniami uczniowskimi, które funkcjonują więcej niż dziesięć lat. 12% funkcjonuje od siedmiu do dziesięciu lat, 11% między 4 a 6 lat, 7% od 1 do 3 lat. Pozostałe 2% wskazuje na najmłodszy staż funkcjonowania – poniżej roku.

Wyk. 7 Od ilu lat funkcjonuje spółdzielnia uczniowska

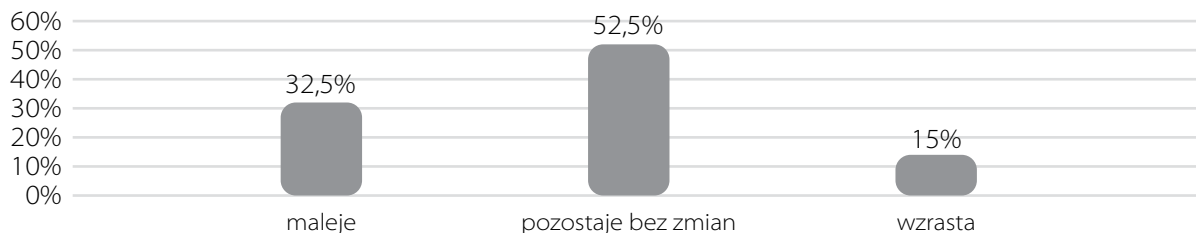
Średnia liczba członków spółdzielni uczniowskich wynosi 37 uczniów. W spółdzielnię liczącą najmniejszą liczbę członków zaangażowanych jest 4 uczniów, zaś najbardziej rozbudowana zrzesza ich aż 250. Największy odsetek respondentów wskazuje, że w ich spółdzielni działa od 10 do 30 członków (66%).

Wyk. 8 Liczba uczniów zaangażowanych w działalność spółdzielni uczniowskiej

Opiekunowie spółdzielni uczniowskich poproszeni zostali również o wypowiedzenie się na temat liczby członków spółdzielni w perspektywie ostatnich lat. Ponad połowa jest zdania, że w ostatnich latach liczba uczestników pozostaje bez zmian (52,5%), 32,5% jest zdania, że liczba członków zmniejsza się, zaś w opinii 15% tendencja ta jest wzrastająca.

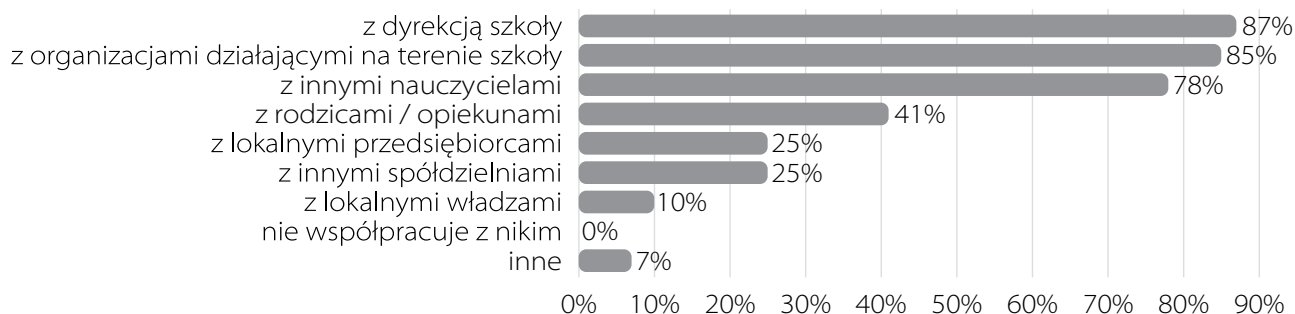
Wyk. 9 Czy na przestrzeni ostatnich lat liczba członków spółdzielni uczniowskiej...

W ankiecie zawarte było również pytanie zmierzające do identyfikacji osób i podmiotów współpracujących ze spółdzielniami uczniowskimi. Zdecydowana większość respondentów deklaruje współpracę z dyrekcją szkoły (87%), organizacjami działającymi na terenie szkoły, szczególnie samorządem uczniowskim (85%) oraz innymi nauczycielami (78%). Dane te pokazują, że spółdzielczość uczniowska skoncentrowana jest głównie na środowisku szkolnym. Na pomoc

ze strony rodziców/opiekunów może liczyć 41% respondentów, zaś co czwarty ankietowany wskazuje na lokalnych przedsiębiorców oraz inne spółdzielnie (zarówno spółdzielnie uczniowskie, jak i dorosłych). Stosunkowo niski odsetek wskazań na współpracę z innymi spółdzielniami wynika przede wszystkim z braku lub niewystarczającej komunikacji między spółdzielcami, zwłaszcza tymi działającymi w obrębie jednego regionu. Kwestia ta również była poruszana podczas realizacji wywiadów pogłębionych z opiekunami spółdzielni (rozdział 5 niniejszego raportu) i wskazuje na potrzebę wypracowania forum, w ramach, którego opiekunowie mogliby wymieniać się doświadczeniem lub dobrymi praktykami.

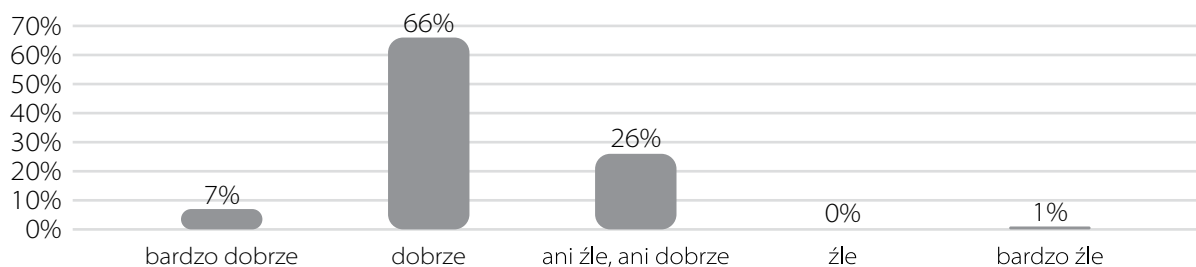
Wyk. 10 Z kim spółdzielnia uczniowska współpracuje?

* Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%

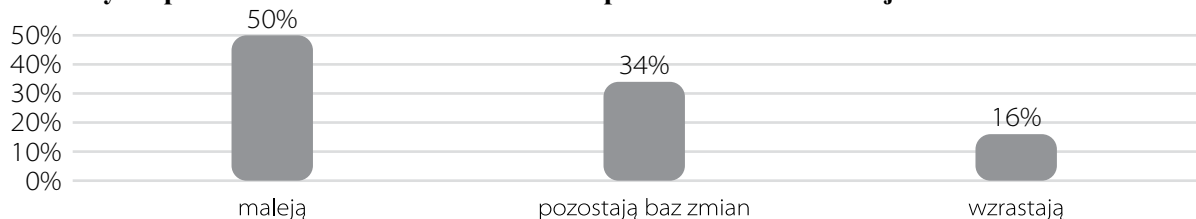
Analizując potencjał spółdzielni uczniowskich nie sposób pominąć również kwestię oceny finansów, którymi dysponuje. Źródło dochodów finansowych spółdzielni jest zróżnicowane. Mogą nim być wpływy z działalności, wpłaty członkowskie, dotacje oraz darowizny. Większość opiekunów spółdzielni uczniowskich ocenia fundusze, którymi dysponuje spółdzielnia jako dobre (66%), ponad co czwarty wstrzymuje się od jednoznacznych deklaracji wskazując na odpowiedź „ani źle, ani dobrze”. Zdaniem 7% sytuacja finansowa spółdzielni jest bardzo dobra. W opinii pozostałych 1% ankietowanych budżet spółdzielni jest bardzo zły. Zebrane dane świadczą o poprawnej gospodarności finansowej, co może pośrednio wynikać ze stażu i doświadczenia spółdzielni uczniowskiej – w badanej próbie dominują podmioty funkcjonujące powyżej 10 lat.

Wyk. 11 Ocena funduszu/ budżetu, którym dysponuje spółdzielnia uczniowska

Połowa respondentów ocenia, że na przestrzeni ostatnich lat fundusze spółdzielni uczniowskiej maleją. Przeciwnego zdania jest 16%, zaś pozostałe 34% jest zdania, że budżet pozostaje bez zmian.

Wyk. 12 Czy na przestrzeni ostatnich lat fundusze spółdzielni uczniowskiej...

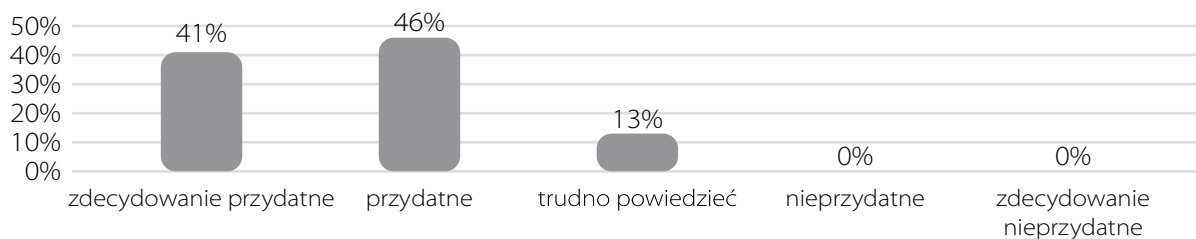
Większość ankietowanych brała udział w szkoleniu skierowanym do opiekunów spółdzielni uczniowskich (70%). Wynik ten wskazuje na chęć samorozwoju i doskonalenia umiejętności związanych z pełnioną funkcją.

Wyk. 13 Czy opiekun spółdzielni uczniowskiej brał kiedykolwiek udział w szkoleniu?

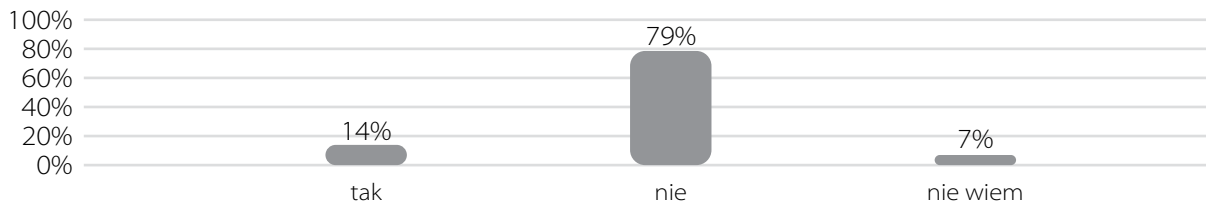
Osoby, które deklarują udział w tego typu szkoleniu oceniały jego przydatność w pełnieniu obowiązków opiekuna spółdzielni uczniowskich. Zdecydowana większość ocenia je pozytywnie (87%). Wśród nich 46% wskazuje, że wiedza zdobytą w trakcie szkolenia okazała się przydatna, dla 41% zdecydowanie przydatna. Pozostałe 13% zaznacza „trudno powiedzieć”.

Wyk. 14 Ocena przydatności szkolenia w obowiązkach opiekuna spółdzielni

Większość opiekunów wskazuje, że członkowie ich spółdzielni nie brali udziału w szkoleniach lub warsztatach. Taki udział deklaruje 14% respondentów, zaś 7% nie posiada wiedzy w badanym zakresie. Może wynikać to z mniejszej ilości działań ukierunkowanych na młodych spółdzielców (zwykle oferta szkoleniowa kierowana jest do opiekunów) oraz ich niewystarczającej promocji.

Wyk. 15 Czy uczniowie brali udział w szkoleniach/ warsztatach dla członków spółdzielni?

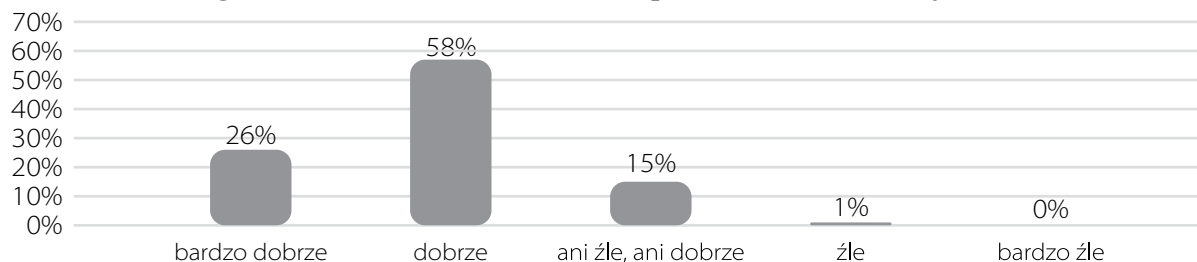

4.3. Rola spółdzielni uczniowskiej w kształtowaniu postaw przedsiębiorczych i obywatelskich wśród dzieci i młodzieży szkolnej

Jednym z głównych celów realizacji badania była ocena roli spółdzielni uczniowskich w kształtowaniu postaw przedsiębiorczych i obywatelskich wśród dzieci i młodzieży szkolnej. Opiekunom spółdzielni, biorącym udział w badaniu, zadano szereg pytań związanych z diagnozą wpływu, promowanymi wartościami, a także identyfikacją konkretnych działań mających na celu kształtowanie postaw przedsiębiorczych oraz obywatelskich.

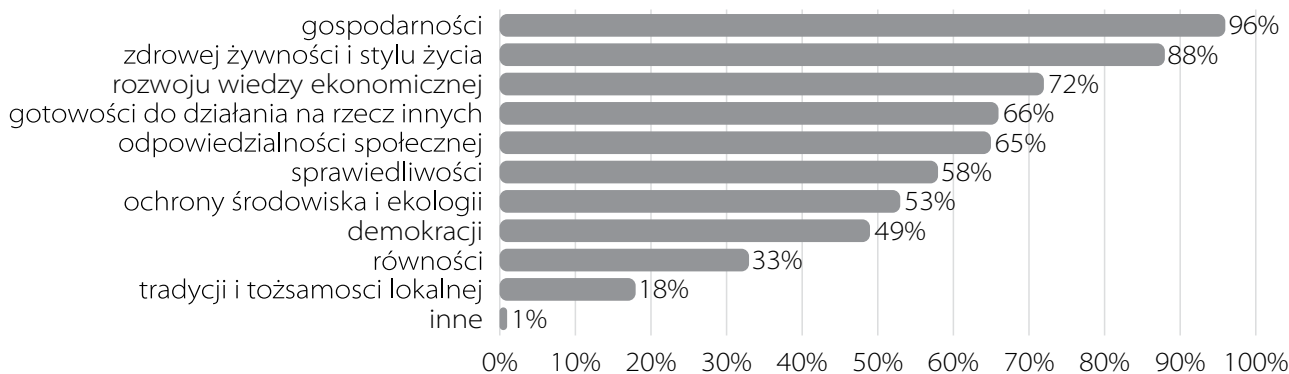
Z zebranych danych wynika, że zaangażowanie członków w działalność spółdzielni uczniowskiej jest pozytywnie oceniane przez opiekunów. Ponad połowa respondentów ocenia zaangażowanie uczniów jako dobre (58%), zaś ponad jedna czwarta jako bardzo dobre (26%). 15% wstrzymuje się od jednoznacznych deklaracji wskazując na odpowiedź „ani źle, ani dobrze”, zaś jedynie 1% źle ocenia aktywność uczniów.

Wyk. 16 Ocena zaangażowania uczniów w działalność spółdzielni uczniowskiej

Zdecydowana większość opiekunów deklaruje, że spółdzielnia uczniowska promuje wartości gospodarności (96%), zdrowej żywności i stylu życia (88%) oraz rozwoju wiedzy ekonomicznej (72%). Powyżej 50% wskazań zebrały również odpowiedzi związane z gotowością podjęcia działań na rzecz innych, odpowiedzialnością społeczną, sprawiedliwością oraz ochroną środowiska i ekologią. Na wartości typowo związane z postawą obywatelską wskazuje mniejszy odsetek badanych – promowanie demokracji wskazało 49%, równości 33%, zaś na tradycję i tożsamość lokalną 18%. Warto zauważyć jednak, że wartości związane z równością oraz tożsamością lokalną są cechami trudnymi do zmierzenia w kontekście działalności spółdzielców, szczególnie ze względu na ich ogólne rozumienie.

Wyk. 17 Jakie wartości promuje spółdzielnia uczniowska?

* Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%

Jak wykazała analiza poprzedniego pytania – kluczowe wartości promowane przez spółdzielnię związane są z przedsiębiorczością i gospodarnością. Większość respondentów potwierdza, że działalność w spółdzielni uczniowskiej korzystnie wpływa na kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród dzieci i młodzieży szkolnej. Warto zauważyć, że żaden z respondentów nie zaznaczył odpowiedzi „nie”.

Wyk. 18 Czy działalność w spółdzielni uczniowskiej korzystnie wpływa na kształtowanie postaw przedsiębiorczych

Respondenci, którzy twierdząco odpowiedzieli na poprzednie pytanie, poproszeni zostali o wskazanie działań, które wpływają na kształtowanie postaw przedsiębiorczości¹⁹. Wśród odpowiedzi najczęściej pojawiała się ”zdobywanie pierwszego doświadczenia zawodowego”, które zostanie wykorzystane w późniejszym okresie na rynku pracy. Opiekunowie spółdzielni uczniowskiej często porównywali spółdzielczość do mikroprzedsiębiorstwa, gdzie członkowie uczą się gospodarowania i zarządzania posiadanymi zasobami, zarówno materialnymi (finanse, produkty) jak i niematerialnymi (zarządzanie czasem). W opinii opiekunów „członkowie traktują sklepik jak własną firmę, reagując na dobre i złe sytuacje”. W spółdzielni uczniowie podpatrują zasady rynkowe i uczą się ekonomii w praktyce. Dzięki czemu działalność w spółdzielni uczniowskiej staje się pierwszą okazją do rozwoju kompetencji rachunkowych i matematycznych oraz poznania szerszego kontekstu funkcjonowania podmiotów rynkowych. W efekcie uczniowie uczą się orientacji rynkowej oraz podstaw marketingu, które mogą testować poprzez planowanie i realizowanie kolejnych działań. Dobrą ilustracją powyższych wniosków jest wypowiedź, jednego z opiekunów biorącego udział w badaniu:

„Spółdzielnia uczy dobrego gospodarowania, szacunku dla uczciwie zarobionych pieniędzy, ale przede wszystkim współpracy i zaradności. Praca w spółdzielni rozwija u członków tej organizacji bogate inicjatywy i przedsiębiorczość. Wdraża do myślenia kategoriami ekonomicznymi. Stwarza teren do własnych poszukiwań i uczenia się na własnych doświadczeniach, które mogą wykorzystać przyszli absolwenci starając się o pracę.”

Graf. 3 W jaki sposób działalność w spółdzielni uczniowskiej kształtuje postawy przedsiębiorczości

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie odpowiedzi z badania ankietowego opiekunów spółdzielni uczniowskich

60% respondentów ocenia, że działalność w spółdzielni uczniowskiej korzystnie wpływa również na kształtowanie postaw obywatelskich. 40% zaznacza, że nie ma zdania w badanej kwestii.

Wyk. 19 Czy działalność w spółdzielni uczniowskiej korzystnie wpływa na kształtowanie postaw obywatelskich?

Opiekunowie, którzy udzielili twierdzącej odpowiedzi na poprzednie pytanie, poproszeni zostali o wskazanie działań, które ich zdaniem wpływają na kształtowanie postaw obywatelskich. Wśród dominujących przykładów pojawiały się te

19 - Pytanie miało charakter otwarty, dlatego w rozdziale zostały umieszczone fragmenty wypowiedzi respondentów biorących udział w internetowym badaniu ankietowym.

związane z funkcjonowaniem w grupie. Praca zespołowa kształtuje poczucie wspólnoty, nie tylko między członkami spółdzielni uczniowskiej, lecz również uwrażliwia na dobro ogółu – pozostałych uczniów:

„Działalność w spółdzielni pozwala na wyrobienie sobie poczucia wspólnoty z innymi osobami oraz umiejętności identyfikowania się z działaniami mającymi na celu dobro grupy.”

Spółdzielnie uczniowskie niejednokrotnie podejmują działania na rzecz dobra wspólnego – organizują różnego rodzaju wydarzenia szkolne (samodzielnie lub we współpracy z samorządem uczniowskim) i finansują konkursy. Ponadto, podejmowana jest działalność charytatywna zmierzająca do pomocy najbardziej potrzebującym, która uwrażliwia na krzywdę innych i osoby gorzej usytuowane. Funkcjonowanie jako członek grupy uczy dzieci i młodzież szkolną postawy demokratycznej, a także zasad funkcjonowania społeczeństwa i rozwija kompetencje społeczne – szczególnie komunikację. Członkom spółdzielni wpajane są wartości związane z pracowitością i uczciwością, które kształtują odpowiedzialnych, młodych obywateli.

Graf. 4 W jaki sposób działalność w spółdzielni uczniowskiej kształtuje postawy obywatelskie?

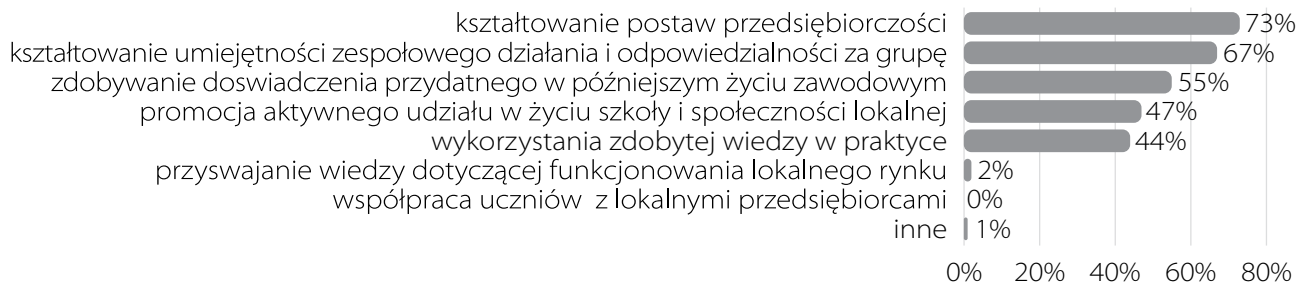
Celem działania jest dobro ogółu	Działanie w grupie	Poczucie wspólnoty
Odpowiedzialność	Poczucie zaufania do innych	Rozwijanie kompetencji społecznych, w tym komunikacji
Wpajanie idei prozdrowotnych i proekologicznych	Pracowitość i uczciwość w działaniu	Wartości demokratyczne

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie odpowiedzi z badania ankietowego opiekunów spółdzielni uczniowskich

4.4. Ocena funkcjonowania spółdzielni uczniowskiej z perspektywy opiekunów

Kolejne zagadnienia w ankiecie skierowanej do opiekunów wiązały się z oceną funkcjonowania spółdzielni uczniowskiej pod względem korzyści oraz identyfikacji kluczowych barier w działaniu. Tak jak pokazała analiza poprzednich pytań, kluczową zaletą spółdzielni uczniowskiej jest kształtowanie postaw przedsiębiorczości – wskazało na nią 73% ankietowanych. Ponadto korzyścią jest również kształtowanie umiejętności zespołowego działania oraz odpowiedzialności za grupę (67%). Ponad połowa respondentów wskazuje na zdobywanie doświadczenia przydatnego w późniejszym życiu zawodowym (55%). Poniżej połowy wskazań zebrały odpowiedzi związane z promocją aktywnego udziału w życiu szkoły i społeczności lokalnej (47%) lub wykorzystywania wiedzy w praktyce (44%). Wśród najmniej popularnych zalet funkcjonowania spółdzielni uczniowskiej znalazło się przyswajanie wiedzy dotyczącej lokalnego rynku (2%).

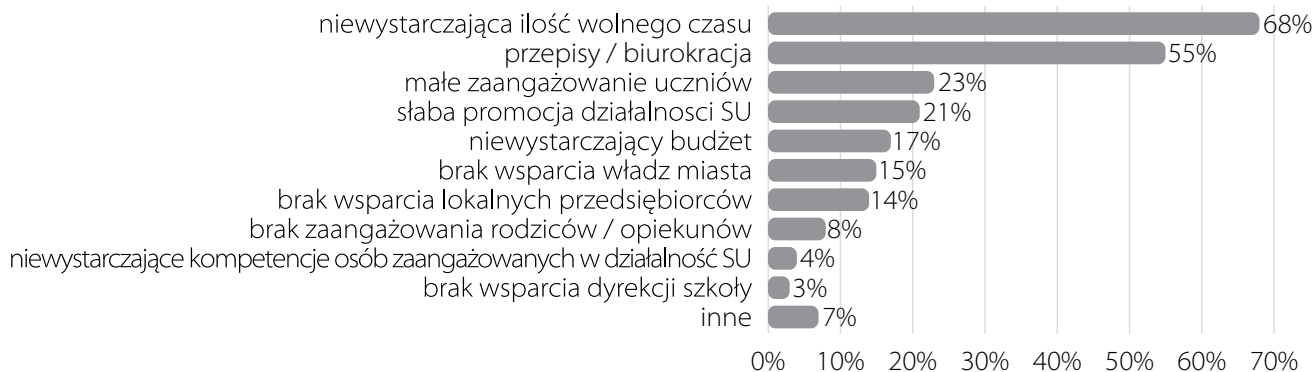
Wyk. 20 Zalety funkcjonowania spółdzielni uczniowskiej

* Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%

Wśród najczęściej wskazywanych trudności w funkcjonowaniu spółdzielni uczniowskiej były niewystarczająca ilość czasu wolnego (68%) oraz przepisy i biurokracja (55%). Ponad co piąty respondent skarży się na małe zaangażowanie uczniów oraz słabą promocję działalności spółdzielni uczniowskiej. Dla 17% barierą w prowadzeniu spółdzielni uczniowskiej jest niewystarczający budżet, dla 15% brak wsparcia władz miasta lub brak wsparcia lokalnych przedsiębiorców (14%).

Wyk. 21 Bariery w funkcjonowaniu spółdzielni uczniowskiej

* Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%

Powyższy rozdział opisywał kondycję spółdzielni uczniowskich pod względem dominujących tendencji. Określenie skali występowania danych zjawisk, charakterystyczne dla badań ilościowych, jest pomocne w identyfikacji czynników mających wpływ na funkcjonowanie spółdzielczości i podejmowanych przez nią działań. Poruszane zagadnienia, szczególnie odnoszące się do roli wychowawczej spółdzielni, zostaną pogłębione w analizie danych jakościowych, która została przedstawiona w rozdziale

4.5. Kondycja finansowa spółdzielni uczniowskiej na podstawie sprawozdań za 2014 r.

Na podstawie sprawozdań z 2014 r. udostępnionych przed Fundacją Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej, została przeprowadzona analiza kondycji spółdzielni uczniowskich, która uwzględniała deklaracje dotyczące obrotów, nadwyżek oraz ich podziału pomiędzy fundusze określone przez FRSU oraz inne cele. Liczba spółdzielni, które do końca IV kwartału 2014 przesyłały sprawozdanie wyniosła 56, w tym 35 dokumentów pochodziło ze spółdzielczości działającej na terenie województwa małopolskiego. Liczba ta jest niewielka względem odsetka spółdzielni uczniowskich funkcjonujących na poziomie krajowym, jednak należy mieć na uwadze, że do FRSU spływają jedynie sprawozdania z tych jednostek, które nie przekazują informacji do Wojewódzkich Rad Spółdzielczości Uczniowskiej.

Dane, które zostały uwzględnione w analizie, to:

- uzyskane dochody (obrót),
- czysta nadwyżka (zysk) oraz jej przeznaczenie na:
 - fundusz prac oświatowych (FPO),
 - fundusz rozwoju SU (FR), nie mniej niż 5% czystej nadwyżki,
 - fundusz aktywizacji społecznej (FAS), nie więcej niż 15% czystej nadwyżki,
 - inne fundusze (w tym m.in. potrzeby własne szkoły, rozwój SU w regionie, dobroczynność),
- liczba członków spółdzielni.

Przed przystąpieniem do prezentacji wyników warto zauważyć, że często sprawozdania przesyłane przez SU są niedokładne, przykładowo kwota wykazanej nadwyżki oraz suma przeznaczona na fundusze oraz inne cele nie są takie same. Wynika to z podawania zaokrąglonych kwot, ale natrafiono także na przypadki, gdzie niezgodności były wyższe - maksymalna zaobserwowana różnica wyniosła 10 080 zł.

Biorąc pod uwagę wskazywaną przez spółdzielnię ilość członków, najmniejsza liczyła 4 członków, następne 6 oraz 7. Największe spółdzielnie zrzeszają znacznie powyżej 200 członków. Największa SU liczy 283 członków. Średnio spółdzielnie zrzeszają 40 członków, jednakże mając na uwadze wysoką wartość odchylenia standardowego (37) dla tej próby należy raczej stwierdzić, że wielkość spółdzielni jest bardzo zróżnicowana, na co wskazywała analiza wyników badania ankietowanego z opiekunami kooperatyw uczniowskich.

Obroty, które deklarowały spółdzielnie także są zróżnicowane. Średni obrót wykazany przez SU, które przesyłały sprawozdania wyniósł 26 912,17 zł. Minimalny obrót wyniósł 1536,37 zł, natomiast największy – 157 901 zł. Nie wykazano, by istniała statystyczna zależność pomiędzy wielkością spółdzielni uczniowskiej (rozumianą jako liczba członków) a dochodem spółdzielni²⁰. Można stwierdzić, że wysokość obrotów spółdzielni nie jest zależna od liczby członków, tj. większe spółdzielnie, które zrzeszają większą liczbę uczniów niekoniecznie prowadzą działalność na szerszą skalę niż te, które zrzeszają mniej członków. W sumie obroty spółdzielni uczniowskich, na podstawie deklaracji za działalność w 2014 r., wyniosły 1 291 784,12 zł.

Warto jednak przyjrzeć się dokładniej wykazywanej przez SU nadwyżce oraz sposobom jej podziału. W sumie SU wypracowały 204 616,35 zł zysku, średnio – 4092,327 zł. Największa wykazana nadwyżka wyniosła 15 611,07 zł, natomiast najmniejsza – 177 zł. Duże zróżnicowanie w zyskach spółdzielni wykazuje także miara średniego odchylenia, która w tym przypadku wynosi 2 628,44 zł. Jest to kolejny przykład na to, że kondycja spółdzielni jest różna, a wypracowana w okresie 2014 r. czysta nadwyżka może posłużyć jako poparcie dla tego twierdzenia. Są spółdzielnie, których obroty oraz nadwyżka są wysokie, oraz takie, dla których te wartości są bardzo niskie. Poniżej podano przykłady takich „skrajnych” przypadków SU²¹.

Tab. 1 Zróżnicowanie dochodu i nadwyżki wybranych spółdzielni uczniowskich

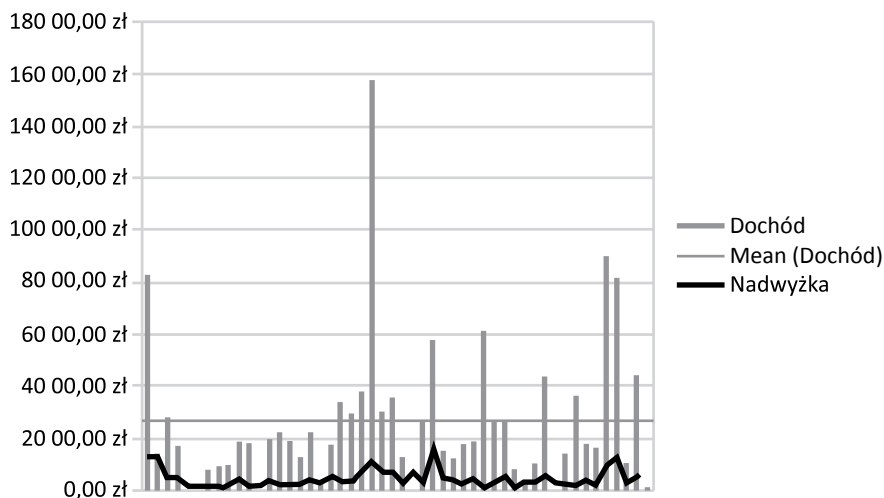
L.p.	Dochód	Nadwyżka	FPO	FR	FAS
1	157901,00 zł	11584,00 zł	2745,00 zł	268,00 zł	2316,00 zł
2	2134,00 zł	1381,00 zł	0,00 zł	69,00 zł	207,00 zł
3	61230,00 zł	177,00 zł	70,90 zł	8,00 zł	17,70 zł
4	1536,37 zł	805,89 zł	181,00 zł	41,00 zł	122,00 zł

20 - Na podstawie statystyki R Pearsona = 0,21

21 - W zaprezentowanej tabeli nadwyżka nie wszędzie jest równa sumie wydatków na poszczególne fundusze, ponieważ SU przeznaczają swój zysk także na inne cele, nie wykazane w tabeli. Zaprezentowane dane mają charakter poglądowy.

Struktura tego, w jaki sposób wypracowana nadwyżka jest dystrybuowana pomiędzy poszczególne fundusze (FPO, FR, FAS oraz inne) jest zróżnicowana. Nasuwa się wniosek, że spółdzielnie uczniowskie nieczęsto inwestują w swoją działalność i może być to przyczyną ich słabszej kondycji oraz zahamowanego rozwoju. Minimalna kwota przeznaczana na Fundusz Rozwoju SU (FR) wynosi co najmniej 5% czystej nadwyżki. Średnia wartość 5% nadwyżki dla SU wynosi 246,40 zł, natomiast zadeklarowana średnia kwota, które SU przeznaczyły na FR wynosi 203,04 zł²². Często także w przesłanych sprawozdaniach wykazana kwota przeznaczona na rozwój spółdzielni jest równa 5%. Średni stosunek obrotów (dochodu) do nadwyżki wyniósł 0,16. Zależność tę ilustruje poniższy wykres.

Wyk. 22 Zależności pomiędzy obrotem spółdzielni a czystą nadwyżką (z uwzględnieniem średniego dochodu)

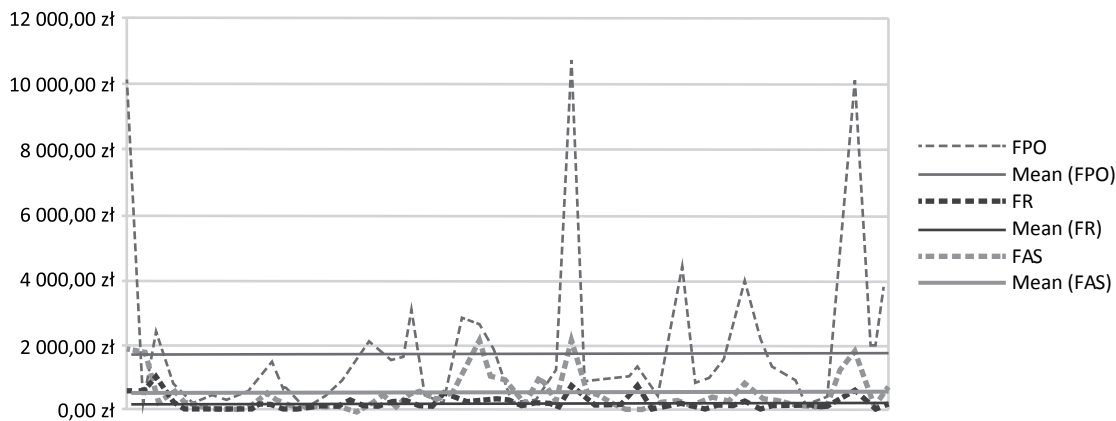

Jedną z głównych przyczyn takiej sytuacji jest handlowy profil działalności spółdzielni uczniowskiej, która często ogranicza się do prowadzenia sklepiku szkolnego. Spółdzielcy narzucają bardzo niską marżę na swoje towary, by przyciągać uczniów i być w stanie konkurować z okolicznymi sklepami.

22 - Na wysokość tej kwoty miały wpływ dwie spółdzielnie, które przeznaczyły na FR kwotę znacznie większą, np. jedna SU przeznaczyła na ten cel 2 745zł, podczas gdy 5% nadwyżki wynosi 579,2zł. Przy próbie liczącej 50 obserwacji ma to znaczący wpływ na wysokość średniej, stąd Wykonawca wysnuł wniosek na temat niewielkiej różnicy.

Strukturę wydatków na poszczególne fundusze ilustruje poniższy wykres:

Wyk. 23 Struktura dystrybucji nadwyżek spółdzielni pomiędzy poszczególne fundusze (z uwzględnieniem średniej dla każdego funduszu)

Średnia wysokość kwot przeznaczonych na poszczególne fundusze wynosi:

- FPO – 1 798, 15zł
- FR – 251, 43zł
- FAS – 531, 34zł

Spośród dodatkowych funduszy, które najczęściej wskazywane są przez spółdzielnie, wyróżniają się potrzeby własne szkoły. Wśród tych SU, które wykazały że przeznaczają swoją nadwyżkę także na ten cel widać, że jest to główny cel dystrybucji zysku. Przykłady takich sytuacji ilustruje poniższa tabela:

Tab. 2 Zróżnicowanie dystrybucji nadwyżki wypracowanej przez spółdzielnię uczniowską z uwzględnieniem funduszu na rzecz potrzeb placówki

L.p.	Dochód	Nadwyżka	FPO	FR	FAS	Szkoła
1	18879,00 zł	3242,42 zł	0,00 zł	162,12 zł	0,00 zł	2590,00 zł
2	b.d.	7458,00 zł	372,00 zł	372,00 zł	1116,00 zł	5200,00 zł
3	157901,00 zł	11584,00 zł	2745,00 zł	268,00 zł	2316,00 zł	8000,00 zł

Często spółdzielnia uczniowska jest także ważnym alternatywnym źródłem dofinansowania dla placówki szkolnej i dzięki niej szkoły mogą podejmować działania, na które w innej sytuacji nie miałyby odpowiednich środków. Z drugiej strony, niekiedy zapotrzebowanie placówki „przejada” wypracowany zysk spółdzielni, która nie rozwija się ze względu na konieczność zaspokojenia potrzeb szkoły. W sumie na rzecz placówek szkolnych w 2014 r. spółdzielnie uczniowskie przekazały 42 011, 04 zł.

Wśród innych funduszy wymienianych przez spółdzielnie znalazły się:

- szeroko rozumiany fundusz społeczny,
- fundusz przeznaczony na nagrody dla uczniów oraz członków spółdzielni,
- fundusz zasobowy,

- fundusz na rzecz rozwoju spółdzielczości w regionie,
- fundusz zapomogowy.

Fundusz na rzecz rozwoju spółdzielczości w regionie wykazywany był tylko przez te spółdzielnie, które funkcjonują w województwach, które mają bardziej rozwiniętą strukturę regionalną spółdzielczości uczniowskiej.

5. BADANIE OPIEKUNÓW I CZŁONKÓW SPÓŁDZIELNI UCZNIOWSKIEJ – WYNIKI CZĘŚCI JAKOŚCIOWEJ BADANIA

5.1. Kondycja spółdzielczości uczniowskiej

5.1.1. Działalność spółdzielni

Charakter działalności spółdzielni uczniowskich podyktowany jest często profilem placówki szkolnej oraz jej potrzebami, a także tradycją kontynuowania działalności z poprzednich lat. Szczególnie jest to widoczne wśród tych kooperatyw uczniowskich, których staż działalności przekracza 10 lat.

„Założenie spółdzielni uczniowskiej oraz profil jej działalności podyktowany był przede wszystkim specyfiką placówki szkolnej. To niewielka szkoła niepubliczna, która liczy ok. 180 uczniów, co zniechęcało prywatne osoby do założenie działalności handlowej na terenie szkoły. Wychodząc naprzeciw potrzebom uczniów (zakup drobnych artykułów szkolnych, żywności) postanowiono rozpocząć działalność – początkowo mając do dyspozycji jedynie zamkniętą przenośną „szafkę”, dopiero później zaadaptowano osobne pomieszczenie na sklepik.” – IDI 8

„W szkole wcześniej funkcjonował już sklepik, ale chcieliśmy, by nasza działalność była bardziej „legalna”. Z panią dyrektor szukaliśmy w Internecie, jak ten problem rozwiązać i okazało się, że można założyć spółdzielnię. I teraz możemy pochwalić się tym, że uczniowie zamiast wychodzić na przerwie do sklepu, robią zakupy u nas” – IDI 1

Profil spółdzielni ustalany jest na podstawie potrzeb dzieci i młodzieży szkolnej. Ponadto, spółdzielnie dostosowane są także do profilu szkoły (prowadzone badania obejmowały szkoły o profilu m.in. ekonomicznym, leśnym oraz sportowym). W każdej z tych szkół spółdzielnia nie tylko realizowała bieżące cele, takie jak sprzedaż artykułów w sklepiku szkolnym, ale także brała pod uwagę działalność uczniów ze względu na wybrany przez nich profil edukacyjny. Przykładem może być szkoła, w której funkcjonujący oddział o profilu leśnym organizuje wydarzenia związane z leśnictwem a oddział gastronomiczny przygotowuje catering na imprezy okolicznościowe.

Sklepik szkolny jest najczęściej główną działalnością podejmowaną przez spółdzielnie uczniowskie, nie tylko ze względu na tradycje, potrzeby i zakres tego przedsięwzięcia, ale także ze względu na jego społeczny wymiar. Możliwość pracy w sklepiku szkolnym jest dla uczniów wyróżnieniem, nagrodą za dotychczasową działalność i formą uznania dla najaktywniejszych członków spółdzielni. Sklepik szkolny jest także katalizatorem życia towarzyskiego. W konsekwencji staje się miejscem, w którym uczniowie nierzadko z przyjemnością spędzają swój czas. W związku z tym uczniowie rzadziej opuszczają teren szkoły w trakcie przerwy, co można uznać za pozytywny efekt działania sklepiku.

„Tam, przy sklepiku na przerwie kwitnie życie towarzyskie. Dzieci przychodzą tam nie tylko po to, żeby coś kupić, ale porozmawiać, jak ładne dziewczyny są, to zagadać. Nauczyciele nie chcą tam brać dyżurów, tyłu tam uczniów jest na przerwach!” – FGI 12

Ważną zmianą w działalności sklepików szkolnych było wprowadzenie rozporządzenia o zdrowej żywności do sklepików szkolnych i ograniczenia sprzedaży produktów o podwyższonej zawartości cukru i tłuszczów²³. Nowe rozporządzenie wprowadziło początkowo chaos w funkcjonowaniu spółdzielni uczniowskich sprzedających produkty spożywcze. Jak wynika z badań jakościowych, był to test dla spółdzielców pod względem elastyczności na zmieniające się warunki zewnętrzne i naukę czerpania z nich korzyści. Można wskazać dwie strategie, które przyjęły spółdzielnie uczniowskie po wprowadzeniu przepisów. Niektóre z nich wyłącznie ograniczyły asortyment do takiego, który spełnia wymogi rozporządzenia i nierzadko spowodowało to zmniejszenie zainteresowania zakupami w sklepiku wśród uczniów. Inne, które podjęły działania w celu zastąpienia asortymentu lub większej zmiany (jak np. wprowadzenie wyciskarki do soków) skorzystały na zmianie. Poniższe wypowiedzi ilustrują opisane powyżej strategie:

„Obroty nam spadły przez wprowadzenie zdrowej żywności. Dzieci nie chcą jeść tych wafelków ryżowych ani soczków, chodzą do pobliskiego sklepu i kupują te kolorowe napoje gazowane. Trudno nam z tym walczyć, a przez to jeszcze dzieci wychodzą poza teren szkoły. I sklepik stoi pusty, bo nie wiadomo, co kupować.” – IDI 9

„Po wprowadzeniu tej ustawy zwróciliśmy się do rodziców o wsparcie i dostaliśmy wyciskarkę do owoców. Teraz dzieci na przerwie mogą mieć świeży sok z owoców i to się podoba.” – IDI 8

„U nas sklepik cieszy się taką opinią, że ta ustawa nie zaszkodziła. Mamy konkurencyjne ceny w porównaniu do sklepów i tak przychodzą do nas. A że przy okazji zjedzą coś zdrowego – to jest wartość dodana.” – IDI 10

„U nas zrobiliśmy tak, że pani woźna ma książeczkę sanepid i może robić dzieciom świeże kanapki na przerwach. Taka kanapka, wypchana wszystkim, kosztuje 2,50zł i dzieci kupują i to jest zdrowe. Niektórzy przestali z domu nosić swoje kanapki.” – IDI 11

Spółdzielnie, które prowadzą sklepiki szkolne i wprowadziły jedynie ograniczenia w asortymencie radzą sobie gorzej w porównaniu do tych, które zadbały o większe zmiany, a przy tym o konkurencyjność cen, i dzięki temu nie straciły na wprowadzeniu nowych przepisów. Nie wszyscy spółdzielcy odpowiednio zadbali także o promocję zdrowej żywności. Tu, w zależności od postawy opiekuna, niejednokrotnie po prostu pustkę na półkach tłumaczono nowymi, niekorzystnymi przepisami.

Z drugiej strony, podporządkowywanie działalności spółdzielni pod sklepik częściowo hamuje inny (nie związany z działalnością handlową) charakter podejmowanych działań i powoduje utożsamianie spółdzielni wyłącznie ze sklepikiem szkolnym. Wyraźnie jest to widoczne w wypowiedziach uczniów oraz nauczycieli, gdy proszeni byli o wskazanie profilu działalności spółdzielni²⁴. Poproszeni o wymienienie aktywności, którymi zajmuje się spółdzielnia, opiekunowie koncentrują się głównie na działalności organizacyjnej sklepiku, gdyż wymaga ona największych nakładów czasowych

23 - Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2015 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach, zob.: <http://dziennikustaw.gov.pl/DU/2015/1256>, Załącznik nr 1: Grupy środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty

24 - Krótka analiza semiotyczna przeprowadzona na podstawie wypowiedzi zgromadzonych w IDI oraz FGI.

oraz wypełniania stosownych dokumentów. W przeciwieństwie do nauczycieli, uczniowie wyraźnie podkreślają jako istotne także inne formy działalności spółdzielni, takie jak:

- imprezy okolicznościowe (Walentynki, Mikołajki, Dzień Kobiet, Dzień Chłopaka),
- zabawy szkolne (dyskoteki, spotkania),
- działalność charytatywna,
- bieżąca działalność spółdzielni,
- wydarzenia lokalne, związane z lokalną społecznością: festyny, obchody świąt narodowych i lokalnych, lokalne tradycje,
- współorganizacja wydarzeń w innych placówkach (np. w przedszkolach).

Koncentracja na innych niż sklepik szkolny aktywnościach SU widoczna jest w sekcji wywiadu poświęconej działalności SU. Ilość czasu i wypowiedzi poświęconych innym działaniom spółdzielni wśród uczniów zdecydowanie przewyższa te zaobserwowane wśród nauczycieli. Nauczyciele koncentrują się raczej na barierach biurokratycznych oraz organizacyjnych związanych z główną działalnością SU, delegując inne zadania na członków SU. Jest to jedna z płaszczyzn, która stanowi różnicę w percepcji działalności spółdzielni pomiędzy uczniami oraz nauczycielami²⁵.

Działalność będąca powodem do dumy to udział w konkursach dla SU, który jest istotny z punktu widzenia aktywnych spółdzielni biorących w nich udział²⁶. Zdobywanie nagrody lub wyróżnienia w konkursie jest motorem do działania, formą uznania dotychczasowej pracy dla wszystkich zaangażowanych w działalność SU. Stanowią także formę ewaluacji z zewnątrz dotychczasowych działań lub stworzenie pozytywnego punktu odniesienia.

Sytuacja przedstawia się inaczej wśród mniej aktywnych spółdzielni, które w mniejszym stopniu zainteresowane są nawiązywaniem kontaktów i rywalizacją z innymi SU, a także zewnętrzną prezentacją swoich dokonań. Konkursy dla spółdzielni służą raczej tym organizacjom, które już wcześniej zdobywały nagrody lub wyróżniały się w inny sposób, nie służą natomiast promowaniu nowych, mniejszych spółdzielni:

„Tu nasza spółdzielnia, i ta druga z [...] zdobywamy dużo nagród. Już nam kiedyś zwracali w regionie uwagę, że jak są jakieś szkolenia, to my, że jak są konkursy, to także my.” – IDI 5

Wśród badanych spółdzielni, w których przeprowadzone zostały wywiady indywidualne, znalazły się takie, które wielokrotnie były nagradzane w konkursach dla najlepszych spółdzielni oraz takie, które względem konkursów wyrażają ogólną niechęć. Wśród wskazywanych powodów zaistniałej sytuacji znalazły się:

- wielkość spółdzielni (małe spółdzielnie obawiają się konkurować z dużymi),
- brak obiektywnej oceny własnych możliwości.

Opiekunowie zwracali uwagę na to, że nie mają informacji na temat innych spółdzielni uczniowskich w regionie, z którymi mogliby podjąć współpracę lub wymienić się informacjami i doświadczeniem związanym z prowadzeniem spółdzielni. Wśród spółdzielni mniej aktywnych brak lokalnej współpracy jest przyczyną mniejszego zaangażowania spółdzielców, podczas gdy wśród tych SU, które lepiej funkcjonują nie stanowi to (w opinii ich opiekunów) bariery dla działalności, choć mogłoby być pomocne w dalszym rozwoju. Problem ten w szczególności uwidocznił się po wprowadzeniu rozporządzenia dot. sklepików szkolnych, choć jest to raczej przykład słabego usieciowienia SU. Opiekunowie wskazywali, że kontakt z innymi opiekunami pozwoliłby na sprawniejsze i bardziej efektywne wdrożenie zmian do sklepiku szkolnego

25 - Na podstawie badania jakościowego.

26 - Aspekt badania udziału w konkursach nie był pierwotnie uwzględniony w opracowanym przez Wykonawcę scenariuszu wywiadu, jednakże z uwagi na częste poruszanie tej problematyki przez informatorów, ostatecznie kwestia ta znalazła swoje miejsce w wynikach badań.

w oparciu o inne doświadczenia lub wiedzę bądź też wspólne poszukiwanie rozwiązania:

„Ja bym chciała mieć tu w okolicy jakąś spółdzielnię, żeby zadzwonić, zapytać, jak oni tam to robią, jakie produkty mogą być, a jakie nie. A tak, to jest improwizowanie, działanie ,na czuja’.” – IDI 8

W województwach, w których jest więcej spółdzielni opiekunowie wskazywali w wywiadach, że łatwiej jest rozwiązywać problemy organizacyjne związane z prowadzoną działalnością. Poszukiwanie rozwiązania problemu zajmuje mniej czasu (telefon, mail, wiadomość), przez co nie blokuje działalności spółdzielni. Wśród tych SU, które kontaktują się ze sobą panuje – jak wynika z deklaracji nauczycieli uzyskanych podczas wywiadów atmosfera konsensusu i wzajemnego wsparcia. Wytwarza się kapitał, podstawa dla tworzenia szerszych struktur i dobra atmosfera współpracy.

Trudności, związane z brakiem lub niewystarczającą wiedzą na temat spółdzielczości, pojawiają się na etapie próby założenia spółdzielni. Jako przykład można w tym punkcie przytoczyć przypadek jednej z badanych spółdzielni, gdzie założenie (sformalizowanie) SU miało być sposobem na uratowanie działalności sklepiku. Jak się okazało, najtrudniejsze z całego procesu było znalezienie informacji na temat sposobu założenia SU.

Innym problemem sygnalizowanym przez opiekunów jest brak dostępnych dla nich informacji (np. w Internecie), bazy wiedzy oraz przykładów dobrych praktyk. To z kolei powoduje działania, które są intuicyjne, nierzadko prowizoryczne i powoduje ogólną niepewność związaną z tym, czy przyjęta forma działania lub rozwiązania mieści się w ramach prawnych.

W kontekście dobrych praktyk warto tutaj przytaczać przykłady asystentów spółdzielczości, na które zwracali uwagę opiekunowie biorący udział w wywiadach pogłębionych. Asystenci spółdzielczości to przede wszystkim dysponenci praktycznej wiedzy, której często brakuje opiekunom. Pomagają także w organizacji podstaw funkcjonowania spółdzielni. Można zauważyć, że zwiększanie pewności działania wśród opiekunów wpływa na ich poziom motywacji do działania i angażowania się w spółdzielczość uczniowską.

5.1.2. Korzyści oraz efekty przynależności do spółdzielni uczniowskiej

Zarówno nauczyciele, jak i uczniowie nie mają problemu, by wymienić korzyści wynikające z przynależności do spółdzielni uczniowskiej i, co ciekawe, obie grupy wykazują zgodność w deklarowanych opiniach. Projektowane korzyści pojawiały się już na etapie, gdy uczniowie zostali poproszeni o to, by wskazać, co motywowało ich do zaangażowania w działalność kooperatywy. W wywiadach grupowych wskazania dotyczyły głównie zaspokojenia potrzeby aktywności społecznej oraz integracji z innymi uczniami. Spółdzielnie uczą umiejętności współpracy, organizowania pracy i kompetencji związanych z aktywnością grupową. Wskazują na to odpowiedzi udzielane przez młodych spółdzielców.

Spośród pozostałych najważniejszych wymienianych korzyści można przytoczyć:

- analiza własnych potrzeb, ocena swoich umiejętności,
- wzajemnie poznawanie się, zarówno pomiędzy uczniami, jak i uczniów z nauczycielami,
- nabywanie umiejętności, których nie przewiduje szkolny program nauczania, m.in. umiejętności sprzedażowe, marketingowe,
- znajomość przepisów, w szczególności związanych z organizacją imprez oraz sprzedażą produktów w sklepiku szkolnym,
- odpowiedzialność za wspólną własność, nie tylko indywidualną oraz umiejętność rozpoznania interesu zbiorowego.

Ponadto, uczniowie podkreślają, że spośród najważniejszych umiejętności, które nabywają są umiejętności organizacyjne. Dotyczą one umiejętności planowania, organizacji, inwestowania. Dobrym przykładem opracowywanie takiej strategii działania jest następująca wypowiedź jednego z uczniów zaangażowanych w SU:

„R4: Gdy ktoś przychodzi do nas i mówi, że mogłybyśmy sprzedawać coś w sklepiku, to my go słuchamy. Prosimy panią, czy możemy na próbę kupić jedno opakowanie. I jak zejdzie, to kupujemy więcej, po testowaniu. M: Czyli nie jest tak, że od razu wprowadzacie jakieś nowości, sugestie? R4: Nie, nie! Najpierw sprawdzamy, czy zejdzie. Czy na tym nie stracimy.” – FGI 11

Kolejną umiejętnością cenioną zarówno przez uczniów jak i nauczycieli jest pewność siebie i asertywność. Szczególnie młodzi spółdzielcy zauważają tę zmianę. Asertywność kształtuje się podczas kontaktów z innymi osobami, np. nie wolno dawać „na kreskę” w sklepiku szkolnym lub przyjmować wadliwych towarów od dostawców. Te zmiany także zauważają opiekunowie spółdzielni:

„Była taka dziewczynka, która była zdolna, ale nieśmiała. I przez to, że zaczęła działać w sklepiku musiała ścierać się z innymi uczniami zaczęła być bardziej śmiała i to widać na lekcjach.” – IDI 7

Można więc stwierdzić, że rozwój wewnętrzny członków spółdzielni jest nie tylko dostrzegany przez opiekunów i przez nich kierowany, ale jest jednocześnie przedmiotem autorefleksji uczniów. Ponadto obie grupy (uczniowie i nauczyciele) są zgodni w odniesieniu do pozytywnego wpływu zaangażowania w spółdzielczość. Różnica występuje w ocenie kompetencji, które uzupełniają edukację szkolną. O ile uczniowie bardziej akcentują kompetencje miękkie, związane z zarządzaniem pracą, sobą oraz planowaniem, to nauczyciele podkreślają rolę umiejętności rachunkowych (większej sprawności w liczeniu wśród spółdzielców działających w sklepikach szkolnych). Istotne jest, że zarówno uczniowie, jak i nauczyciele wskazują, że działania, które podejmuje spółdzielnia skutecznie przyczyniają się do realizowania i pogłębiania wskazywanych efektów. Kluczową działalnością jest sklepik szkolny, który jest postrzegany jako „szkolne przedsiębiorstwo”. Działanie spółdzielni na terenie placówki szkolnej pomaga w przyswojeniu orientacji rynkowej oraz praktycznej nauki ekonomii. Młodzi spółdzielcy uczą się odpowiedniego podejścia do klienta, rozpoznawania reguł rynkowych (np. relacji ceny do popytu, odpowiedniej wysokości marży nakładanej na towary) oraz profesjonalnego zachowania.

Uczniowie biorący udział w badaniu jakościowym również udzielali odpowiedzi wskazujących na dobrą organizację czasu. Poniżej przytoczone zostały przykłady wypowiedzi, które ukazują dwa aspekty. Po pierwsze, uczniowie nabywają świadomość tego, że organizacja czasu to ważna umiejętność, która może zostać nabyta. Po drugie, może także być uczona dzięki zaangażowaniu w spółdzielczość i jest to także dostrzegane przez opiekunów:

„Jak jest spółdzielnia, to trzeba wstać wcześniej, przyjść do szkoły, z lekcji też wychodzić wcześniej, żeby sklepik otworzyć. Trzeba być zorganizowanym i nie każdy się do tego nadaje.” – FGI 1

„Mam zapasowy klucz do sklepiku. Kiedyś zdarzało się, że dzieci przychodziły do mnie do domu rano po ten klucz, bo ktoś go nie przyniósł. Teraz już to się nie zdarza, w ogóle.” – IDI 3

5.1.3 Zaangażowanie, podnoszenie motywacji oraz rekrutacja członków spółdzielni uczniowskiej

Ważnym źródłem motywacji dla uczniów jest opiekun, jego postawa oraz stopień zaangażowania w działalność SU przez co jego rola staje się kluczowa dla kondycji samej spółdzielni. Wynika to zarówno z wywiadów grupowych przeprowadzonych z członkami spółdzielni, jak i z wywiadów prowadzonych z nauczycielami-opiekunami. Najczęściej stosowaną strategią angażowania nowych osób w spółdzielczość przez opiekunów jest rozgłaszanie informacji w poszczególnych klasach, a następnie selekcja uczniów na podstawie indywidualnej oceny nauczyciela. Najczęściej wskazywano, że do spółdzielni (w tym głównie na kluczowe „stanowiska”, do których należy opieka nad szkolnym sklepikiem) najczęściej angażowane są osoby, które w ocenie opiekuna są:

- odpowiedzialne,
- emocjonalnie dojrzałe,
- uczciwe (jest to często podkreślana cecha w związku z tym, że uczniowie dysponują do pewnego stopnia pieniędzmi ze sklepiku),
- otrzymują dobre oceny z przedmiotu nauczanego przez opiekuna SU, co zwiększa ogólną, pozytywną ocenę w oczach nauczyciela.

Jest to efektywna strategia, pozwalająca na szybkie wyłanianie nowych członków, wypracowana na drodze kontaktu nauczyciel-klasa (a nierzadko wychowawca-klasa – wychowawcy najczęściej prowadzą nabór w swoich klasach, a dopiero następnie w innych, równoległych).

„Wybieramy uczniów w taki sposób, że ja rozgłaszam w moich klasach, w których uczę, informację, że jest spółdzielnia. I zazwyczaj zgłaszają się osoby i ja z nich wybieram te, które się nadają, które dadzą radę. Te, które potrafią liczyć – ja uczę matematyki w tej szkole.” – IDI 12

Strategia indywidualnej oceny umiejętności i kompetencji nowych spółdzielców znajduje również zastosowanie w delegowaniu uczniów do poszczególnych zadań związanych z prowadzoną działalnością. Opiekunowie-nauczyciele mają kontakt z tymi osobami już wcześniej, podczas lekcji danego przedmiotu. Ponadto, nierzadko kreują oni wizerunek spółdzielni, w oparciu o swoje intuicyjne, oddolne działanie:

„Pomyślałam sobie, że można przekazać dzieciom, że spółdzielnia to coś elitarnego, prestiżowego. I zadziałało. Nagle każdy chciał być w spółdzielni, aż się wystraszyłam, co ja z nimi wszystkimi zrobię!” – IDI 1

„Chcieliśmy, żeby spółdzielnia kojarzyła się z czymś dobrym, fajnym, że nie ma nudy. I to chyba zadziałało, bo tutaj, u nas, nie ma co robić [w miejscowości].” – IDI 9

Nauczyciele chcąc zachęcić uczniów do działalności spółdzielni opierają się głównie na tworzeniu pozytywnego wizerunku samej spółdzielni oraz na tym, że członkowie w niej działający jako nagrodę uzyskują prestiż i wyższy status w oczach innych uczniów.

Jeśli chodzi o najważniejsze obszary działalności opiekuna oraz uczniów, to do głównych obowiązków nauczycieli należy:

- dbałość o poprawną dokumentację oraz księgowość (oprócz szkół o profilu ekonomicznym, gdzie nauka

księgowości jest uzupełnieniem wiedzy szkolnej i praktyką),

- nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów handlowych dla sklepiku (piekarnie, lokalni wytwórcy),
- nadzorowanie wykonywanych zadań i działań,
- przyjmowanie nowych uczniów do spółdzielni i delegowanie zadań.

Natomiast do obowiązków młodzieży zaangażowanej w spółdzielnię należy:

- wykonywanie działań w ramach organizowania imprez okolicznościowych,
- prowadzenie sklepiku szkolnego, dbanie o jego zaopatrzenie i czystość,
- realizacja akcji promocyjnych (związanych np. ze zdrową żywnością),
- reprezentowanie SU,
- dbałość o finanse spółdzielni.

Można stwierdzić, że określenie profilu działalności w wielu przypadkach jest rolą opiekuna. Warto jednak zauważyć, że w wielu spółdzielniach równe prawo do współdecydowania o losach spółdzielni posiadają nauczyciele oraz uczniowie. W takich przypadkach rola nauczyciela sprowadza się do zatwierdzania pomysłów i wyznaczania ogólnych kierunków działalności.

Działalność w spółdzielni przynosi uczestnikom konkretne, wymierne korzyści, które także stanowią źródło motywacji. Należą do nich m.in. podniesiona ocena ze sprawowania, dofinansowania do wycieczek, możliwość wyjazdów w ramach działalności spółdzielni. Działalność w spółdzielni na ogół jest postrzegana pozytywnie, jako coś, w co warto się angażować, szczególnie w kwestii działania w sklepiku szkolnym. Takie opinie pojawiają się niezależnie od tego, jaką działalność wykonuje spółdzielnia i od jakiego czasu funkcjonuje. Spółdzielnie uczniowskie tam, gdzie działają aktywnie i są widoczne w szkole są postrzegane jako coś wartościowego i, posługując się kolokwialnym określeniem uczniów, „fajnego”. W czasie wywiadów z uczniami refleksji nad tym, w jaki sposób spółdzielnie funkcjonują w świadomości innych, została poświęcona jedna z sekcji scenariusza. Przeanalizowane wypowiedzi jednoznacznie wskazały, że SU cieszą się uznaniem i mają pozytywny wizerunek.

„M: A ogólnie, co słyszycie o tym, co robicie od kolegów i koleżanek?”

R1: To jest spoko, to jest bardzo spoko. Jest coś ciekawego, robimy fajne rzeczy.

R2: Fajnie, że tam coś się dzieje. Niektórzy nam tego zazdroszczą. W sklepiku, to każdy chciałby być.” – FGI 7

Pozytywny wizerunek spółdzielni stanowi także ważną motywację do działania dla jej członków. W tym sensie spółdzielnie w pewnym stopniu zaspokajają potrzebę uznania wśród uczniów, tworzą pozytywny wizerunek tych osób, a także tworzą poczucie przynależności. Dzięki temu możliwe jest, że uczniowie motywują się wzajemnie, po otrzymaniu dobrego przykładu płynącego z góry, od nauczyciela. Stanowi to mechanizm podnoszenia kondycji tych aktywnie działających spółdzielni, gdzie opiekun przestaje być jedynym źródłem motywacji dla uczniów.

5.1.4. Funkcje spółdzielni uczniowskiej w placówce szkolnej

Uczniowie to nie jedyni beneficjenci czerpiący korzyści z funkcjonowania spółdzielni. Szereg korzyści taka działalność przynosi również szkole. Najważniejsze to te, które w sferze działań społecznych integrują uczniów z placówką i tworzą jej pozytywny wizerunek. Oznacza to, że pozytywny odbiór spółdzielni jako takiej w opinii badanych opiekunów może znaleźć przełożenie na pozytywny stosunek względem samej szkoły:

„Ja myślę, że jak oni stąd wyjdą [ukończą szkołę – przyp. autora] to lepiej będą wspominać tę szkołę. I w ogóle identyfikować się z nią.” – IDI 1

„Fajniej przychodzi się do szkoły, w której coś się dzieje, nie ma nudy. Co ambitniejsi wyłączą w końcu komputer i do nas przyjdą, a może innych uda się namówić.” – IDI 5

W innych przywoływanych korzyściach znajdują się między innymi takie, jak:

- wyzwalanie zaangażowania poprzez działalność na rzecz innych uczniów,
- więziotwórcza rola spółdzielni, pozytywny wpływ na całą społeczność uczniowską,
- możliwość kreatywnego działania.

Spółdzielnia uczniowska w szkole pełni wiele funkcji, związanych z praktyczną działalnością, poprzez organizowanie imprez okolicznościowych oraz działalność dobroczynną. Ważnym aspektem działania spółdzielni jest także jej wkład finansowy w szkołę. Spółdzielnie finansują wycieczki oraz remonty w szkole dzięki zyskom wypracowanym w szkolnych sklepikach. Co istotne, wszystkie te funkcje łączone są w ramach działalności jednej SU. Różnorodność podejmowanych działań ilustrują poniżej przytoczone fragmenty wywiadów. Uwidaczniają one, że na działalność SU, choć może koncentrować się na sklepiku szkolnym, należy patrzeć wielopłaszczyznowo, poczynając od sposobu uzyskiwania dochodu aż po dystrybucję wypracowanego zysku:

„Fundusz spółdzielni przeznaczany jest na sponsorowanie nagród w organizowanych konkursach, kupowane jest wyposażenie do biblioteki, szczególnie literatura młodzieżowa, która chętnie wypożyczana jest przez uczniów, różnego rodzaju akcje charytatywne. Z budżetu spółdzielni nie są sponsorowane wycieczki dla uczniów, czy zapomogi dla uboższych uczniów jak to w przypadku innych spółdzielni.” – IDI 8

„R2: Organizowaliśmy takie też zbiórki pieniędzy dla chorego chłopaka od nas ze szkoły.”

„R1: Przede wszystkim jest sklepik. Oprócz tego organizujemy zbiórki, kiermasze i taką coroczną imprezę [...], gdzie są konkursy z nagrodami, zabawy, zawody... Ale wszystko opiera się o sklepik.”

„[...] No i z samorządem robimy²⁷ też Walentynki, Mikołajki, Dzień Ziemi.” – FGI 7

Spółdzielnie uczniowskie, jeśli działają z sukcesem, a ich działalność jest widoczna, stanowią element wizerunku szkoły. Jednym z elementów, który skłonić może rodziców do wyboru szkoły dla dziecka jest możliwość zaangażowania go [dziecka] w dodatkową, rozwijającą aktywność, nabywanie nowych umiejętności poza lekcjami. Szansą dla uczniów na taki rozwój jest właśnie spółdzielczość uczniowska i nauczyciele mają tego świadomość. Zauważają, że poprzez uwidacznianie spółdzielni można „przyciągnąć” do szkoły uczniów lepszych, ambitniejszych, bardziej chętnych do działania. Rodzice także będą bardziej zadowoleni z placówki, która posiada bogatszą ofertę dla swoich uczniów.

W związku z tym część szkół, w których spółdzielczość działa efektywnie, wykorzystuje ją w strategii promocji, aby zachęcać uczniów. Nie bez znaczenia pozostaje sytuacja demograficzna (niż demograficzny), który skutkuje w szkołach

27 - W szerszym kontekście tej wypowiedzi sformułowanie „robimy” odnosi się do finansowania zabaw szkolnych oraz imprez okolicznościowych

zmniejszaniem liczby oddziałów i redukcją etatów nauczycielskich. Dlatego też utrzymywanie spółdzielczości w dobrej kondycji może przyczynić się do lepszej kondycji szkoły w ogóle. Spółdzielnie, które dysponują pewną sumą środków finansowych mogą finansować remonty w szkole (w różnym stopniu), kupować sprzęt lub wspomagać finansowo uczniów z trudnościami, które to zakupy nie mieszczą się w budżecie szkoły.

5.2. Promowanie postaw obywatelskich i przedsiębiorczych

Nie ma wątpliwości, że spółdzielnie uczniowskie są skutecznym narzędziem dla rozwijania i promowania postaw obywatelskich oraz przedsiębiorczych. Niezależnie od tego, jaki jest zakres funkcjonowania danej spółdzielni oraz staż prowadzenia działalności w placówce szkolnej, działalność spółdzielni pozytywnie wpływa na kształtowanie takich cech jak systematyczność, zarządzanie, odpowiedzialność, podejmowanie inicjatyw. Uwidacznia się to w wypowiedziach nauczycieli oraz uczniów²⁸. Przede wszystkim podkreślane jest bezinteresowne działanie na rzecz innych, które jest źródłem ogromnej satysfakcji.

Podstawowa różnica uwidacznia się w tym, co rozumiane jest pod pojęciem „postawy obywatelskiej” lub „postawy przedsiębiorczej”, a tym, co realizowane jest w praktyce. Choć uczniowie realizują działania na rzecz dobra wspólnego, promują zaangażowanie w działalność szkoły oraz lokalnej społeczności, nie łączą tego z pojęciem „postawy obywatelskiej”. W sekcji wywiadu grupowego poświęconej temu, w jaki sposób uczniowie rozumieją pojęcie „postawa obywatelska” widać było wyraźne zmieszanie i trudność w zdefiniowaniu czy też wskazaniu najważniejszych charakterystyk takiej postawy. Podobny wniosek można wysnuć w związku z rozumieniem przedsiębiorczości. Choć uczniowie wskazują, że uczą się planowania wydatków, zarządzania sklepikiem jak przedsiębiorstwem, elementów rachunkowości oraz myślenia strategicznego, nie jest to związane z pojęciem przedsiębiorczości.

Na podstawie przeanalizowanych statutów spółdzielni uczniowskich, a następnie po skonfrontowaniu ich z wypowiedziami dotyczącymi realizowanych przez spółdzielnie wartości można stwierdzić, że istnieje zbieżność w deklarowanych oraz realizowanych wartościach. Należą do nich:

- odpowiedzialność,
- dbałość o otoczenie,
- kształtowanie aktywnych postaw obywatelskich,
- przedsiębiorczość i gospodarność.

Jednakże realizacja powyższych wartości odbywa się w praktyce i jest pochodną działalności spółdzielni. Ani uczniowie, ani opiekunowie nie znają statutu i najczęściej mieli okazję zapoznać się z nim raz, po przystąpieniu do spółdzielni uczniowskiej. Istnieją także inne źródła, w których spółdzielnie definiują realizowane przez siebie wartości, jak np. regulaminy sklepiku szkolnego. Jeden z regulaminów SU poddanych analizie wskazuje:

„Sklepik uczniowski odgrywa szczególną rolę wychowawczą w działalności spółdzielni uczniowskiej [...]

Cele działalności:

- *Kształtowanie nawyków gospodarności.*
- *Kształtowanie umiejętności zespołowego działania.*
- *Rozwijanie nawyków oszczędzania. [...]*
- *Rozwijanie uczciwości.*
- *Rozwijanie obowiązkowości²⁹.*”

Przykład ten pokazuje, że działalność spółdzielni (i jej ramy określane poprzez dokumenty, takie jak regulaminy

28 - Warto w tym punkcie ponownie podkreślić, że wywiady z uczniami prowadzone były bez obecności opiekuna. Jednym z celów takiego zabiegu było uniknięcie wpływu tej osoby na wypowiedzi członków spółdzielni oraz minimalizowanie ryzyka uzyskania odpowiedzi „poprawnościowych” w kluczowym punkcie badań.

29 - Na podstawie regulaminu sklepiku szkolnego, udostępnionego realizatorowi badania w trakcie prowadzenia wywiadu w jednej z SU.

sklepiku) dotyczy obszaru kształtowania postaw i promowania wartości przedsiębiorczych oraz obywatelskich. Jednakże, jak pokazują przeprowadzone badania, ta promocja odbywa się raczej jako wynik określonej działalności, niż jako celowe i planowane działanie opiekuna spółdzielni.

6. WNIOSKI

Informacje uzyskane za pomocą pogłębionych wywiadów i ankiet oraz analiza zebranych danych pozwoliły na dokonanie podsumowania i wyciągnięcie wniosków w zakresie kondycji spółdzielni uczniowskich oraz ich roli w kształtowaniu postaw przedsiębiorczych i obywatelskich wśród młodzieży. Prezentowane poniżej wnioski zostały podzielone ze względu na obszar, którego dotyczą.

6.1. Kondycja spółdzielni uczniowskich

Ten podrozdział odpowiada na następujące pytania badawcze:

- **Jaka jest charakterystyka i dynamika spółdzielni uczniowskich pod względem ich liczby, rodzaju działalności, typu szkoły oraz liczby członków?**
- **Jakie formy i metody pracy wykorzystują nauczyciele w ramach opieki nad SU?**
- **Jakie podmioty lub jednostki współpracują ze spółdzielniami uczniowskimi?**
- **Jakie korzyści czerpie z tej współpracy spółdzielnia uczniowska?**
- **W jaki sposób nakład środków finansowych i ich wysokość zmieniał się na przestrzeni czasu?**
- **W jaki sposób uczniowie organizują się w ramach spółdzielni? Czy jest to ich własna oddolna działalność, czy potrzebują innych motywacji?**
- **Jak promowani w placówce są uczniowie zaangażowani w działalność spółdzielczą?**

Spółdzielnie uczniowskie to zjawisko o złożonym charakterze, zróżnicowane pod względem funkcji pełnionych w szkole, działalności, wielkości i aktywności. Wszystkie te czynniki przekładają się na ogólną kondycję spółdzielczości uczniowskiej w Polsce. Jak wynika z przeprowadzonych badań, zarówno ilościowych, jak i jakościowych, spółdzielnie, które działają aktywnie są w dobrej kondycji. Ich członkowie charakteryzują się wysokim poziomem motywacji, spółdzielnia zarabia, opiekun jest liderem, który dba o rozwój spółdzielni i uczniów. Zdarzają się spółdzielnie duże (zrzeszające co najmniej 50 członków), które funkcjonują prężnie, a także takie, których działalność jest bardziej ograniczona (np. spółdzielnia jest de facto tylko sklepik szkolny) lecz są i takie, które ze względów społeczno – ekonomicznych zaprzestały swojej działalności. W działalność spółdzielni zaangażowanych jest średnio 37 uczniów, największy odsetek wskazuje na 10 – 30 członków (66%). Wśród przebadanych spółdzielni najmniejsza liczy 4 uczniów, największa zaś 250. Jeśli chodzi o dominujący profil działalności to najczęściej jest nim działalność handlowa (80%), propagowanie idei zdrowego stylu życia (46%) oraz organizacja imprez i wydarzeń (29%). Największy odsetek opiekunów spółdzielni jest nauczycielami edukacji matematycznej i technicznej (43%). Rodzaj nauczanego przedmiotu nie pozostaje bez znaczenia dla działalności spółdzielni. Działalność spółdzielni, a w szczególności sklepiku szkolnego, wymaga zdolności liczenia, jednakże nie oznacza to, że nauczyciele nie mają trudności z rachunkowością. W tym obszarze zgłaszają brak odpowiednich szkoleń.

W badaniu dominują spółdzielnie uczniowskie o bogatym doświadczeniu oraz stażu działalności powyżej 10 lat. Warto jednak zauważyć, że niski odsetek „młodych” spółdzielni oznacza, że na przestrzeni ostatnich 5 lat powstało niewiele nowych kooperatyw uczniowskich, co pokazuje pewien negatywny aspekt rozwoju i kondycji spółdzielczości uczniowskiej. Widoczne jest niskie zainteresowanie tworzeniem nowych spółdzielni (a także, co wynika z badań jakościowych, trudności w rozpoczęciu działalności) oraz niska świadomość związana ze spółdzielczością uczniowską w ogóle. Wskazuje to na potrzebę organizacji działań wspierających nowopowstałe spółdzielnie, szczególnie w zakresie zasad oraz możliwych form działalności.

Spółdzielnie uczniowskie planując działania najczęściej współpracują z dyrekcją szkoły (87%). Dyrektor pełni rolę

„managera wyższego szczebla” i bez jego wsparcia działalność byłaby utrudniona głównie w kwestiach formalnych oraz dostępu do zasobów szkoły. Dlatego też praca nad polepszeniem kondycji spółdzielni uczniowskich powinna skupiać się na nawiązywaniu dobrych relacji pomiędzy SU a dyrektorem szkoły, którego przychyłność pozostaje kluczowa dla realizacji przedsięwzięć.

Spółdzielcy współpracują także z organizacjami działającymi na terenie szkoły, szczególnie samorządem uczniowskim (85%) oraz innymi nauczycielami, którzy włączani są do organizacji imprez okolicznościowych w szkole i innych wydarzeń odbywających się na terenie szkoły lub w ramach jej działalności. Co czwarty ankietowany opiekun SU wskazał, że współpracuje z lokalnymi przedsiębiorcami lub innymi spółdzielniami. Są to na przykład lokalne piekarnie i mleczarnie, które dostarczają produkty do sklepiku. Jednocześnie, jedynie 10% wskazuje na współpracę z lokalnymi władzami. Wnioski z realizacji wywiadów pogłębionych z opiekunami potwierdzają, że samorząd lokalny raczej nie dostrzega spółdzielni uczniowskich. Opiekunowie wskazywali, że samorząd najczęściej nie wie o ich istnieniu (SU), nie są podejmowane działania w kierunku nawiązania współpracy, nauczyciele czują się często niedocenieni za swoją działalność przez organ prowadzący.

Marginalna rola samorządu lokalnego dla kondycji i rozwoju spółdzielczości uczniowskiej wskazuje na konieczność budowania świadomości i propagowania działalności SU. Wniosek ten jest szczególnie ważny dla mniejszych miejscowości, gdzie spółdzielczość uczniowska jest sposobem na animowanie czasu wolnego dla uczniów lub nierzadko ważnym źródłem wsparcia finansowego dla szkoły. Samorządy mogą stać się skutecznym partnerem dla spółdzielni, jednakże proces nawiązywania kontaktów rozpocząć należy od ogólnej informacji o liczbie i profilu spółdzielni w danym regionie administracyjnym. Korzyści wynikające z takiej współpracy odczułyby przede wszystkim szkoły i co za tym idzie uczniowie. Wsparcie samorządu mogłoby pomóc w poszerzeniu grona odbiorców działalności samorządu – z obszaru ograniczonego do uczniów danej placówki do mieszkańców danej miejscowości. Ponadto, samorząd może pełnić rolę wspomagającą dla nawiązywania i podtrzymywania kontaktów i współpracy pomiędzy spółdzielniami w danym regionie lub danym mieście, co także wpłynie na kondycję spółdzielczości poprzez wymianę doświadczeń i transmisję dobrych praktyk.

Członkowie spółdzielni motywowani są za pomocą rozmaitych instrumentów. Po pierwsze, działalność w spółdzielni często prowadzi do podwyższenia oceny z zachowania. Poza tym spółdzielnia może dofinansowywać swoim członkom wycieczki. Nie mniej istotne są sposoby motywowania uczniów poprzez uznanie ich pracy pochwałą, choć nie zawsze są one zamierzonym celem opiekuna. Do motywacji spółdzielców należy zaliczyć czynniki społeczne, takie jak:

- rozpoznawalność wśród innych uczniów,
- prestiż wynikający z możliwości prowadzenia sklepiku szkolnego,
- lepszy kontakt z nauczycielami oraz dyrekcją szkoły.

Połowa opiekunów spółdzielni uczniowskich biorących udział w badaniu ocenia, że na przestrzeni ostatnich lat fundusze, którymi dysponują maleją. Jest to związane pośrednio (według opinii części opiekunów) z wprowadzeniem rozporządzenia ministra zdrowia dotyczącego żywności dopuszczonej do sprzedaży w sklepikach szkolnych. Jednakże przykłady innych placówek, przywołane podczas analizy wywiadów jakościowych pokazują, że przyczyną malejących funduszy³⁰ jest raczej brak zdolności do zaadaptowania się do zmieniających przepisów i ram działalności, niż bezpośredni skutek rozporządzenia. Wpływa stąd wniosek, że otwarta postawa opiekunka spółdzielni jest kluczowa w kontekście zarządzania spółdzielnią w czasie zmiany lub dla jej rozwoju. Pokazuje to przede wszystkim, że rola opiekuna jest kluczowa dla aktywnego funkcjonowania spółdzielni uczniowskiej. Ważne są również kompetencje nauczyciela jako lidera grupy młodych spółdzielców.

Utrzymywanie kontaktów pomiędzy spółdzielniami powinno pełnić szerszą funkcję, niż tylko rywalizacji (np. w konkursach) czy towarzyską. Kontakty powinny służyć przede wszystkim transferowi wiedzy, wzorów, skutecznych

30 - Opiekunowie wskazywali, że w ich odczuciu fundusze, którymi dysponują w ramach SU maleją, zob.: wyk. 11, s. 18 niniejszego opracowania.

rozwiązań, których często opiekunom brakuje. Dezorientacja, która nastąpiła na skutek wprowadzenia rozporządzenia dot. żywności dopuszczanej do sprzedaży w placówkach oświatowych pokazała słabość kontaktów pomiędzy poszczególnymi spółdzielniami oraz potrzebę stworzenia stabilnego systemu komunikacji lub płaszczyzny do wymiany doświadczeń i dobrych praktyk.

6.2. Kształtowanie postaw przedsiębiorczych i obywatelskich

Ten podrozdział odpowiada na następujące pytania badawcze:

- **Jakie wartości zapisane są w statucie spółdzielni?**
- **Jakie wartości promuje i realizuje spółdzielnia uczniowska w placówce?**
- **Czy wizja obywatelskości oraz przedsiębiorczości jest zgodna czy różna od wartości przekazywanych na innych przedmiotach w szkole (np. na lekcjach przedsiębiorczości)?**
- **Czy i w jaki sposób działania podejmowane przez spółdzielnię uczniowską przyczyniają się do kształtowania postaw przedsiębiorczych u jej członków?**
- **Czy i w jaki sposób działania podejmowane przez spółdzielnię uczniowską przyczyniają się do kształtowania postaw obywatelskich u jej członków?**
- **Czy zauważono wzrost aktywności uczniów (członków spółdzielni) także w innych obszarach (zaangażowanie w naukę, działalność lokalną, obywatelską, etc.)?**
- **Czy i na ile uczniowie utożsamiają się z wartościami promowanymi przez spółdzielnię?**
- **Czy w opinii uczniów spółdzielnia w odpowiedni sposób realizuje deklarowane wartości?**
- **Czy w opinii nauczycieli spółdzielnia w odpowiedni sposób realizuje deklarowane wartości?**

Analiza zebranych danych pokazuje, że zaangażowanie członków spółdzielni jest pozytywnie odbierane przez opiekunów spółdzielni uczniowskich, zdecydowana większość z nich ocenia uczniów pod tym względem bardzo dobrze i dobrze (83%). Badani członkowie spółdzielni często wskazywali, że dzięki działalności w spółdzielni:

- zwiększa się ich chęć działania na rzecz dobra wspólnego,
- ćwiczą asertywność i pewność siebie,
- nawiązują lepsze kontakty z innymi uczniami oraz nauczycielami.

Warto jednak dodać, że kształtowanie postaw nie jest często wynikiem celowego działania na rzecz oddziaływania na te postawy. Jest to raczej rezultat działalności prowadzonej przez spółdzielnię, ponieważ dzieci nabywają tę wiedzę w praktyce, organizując i planując konkretne działania.

Jak wynika z badania ankietowanego realizowanego wśród opiekunów spółdzielni, spośród wartości, które realizuje spółdzielnia najczęściej wskazywana jest gospodarność (96%), propagowanie zdrowej żywności i stylu życia (88%) oraz rozwoju wiedzy z zakresu ekonomii (72%). Większość respondentów wskazuje, że działalność w spółdzielni uczniowskiej kształtuje postawy przedsiębiorcze (77%) oraz obywatelskie (60%). Podczas badań uczniowie najczęściej porównywali spółdzielnię uczniowską do mikro przedsiębiorstwa gdzie członkowie uczą się gospodarowania i zarządzania posiadanymi zasobami, zarówno materialnymi (finanse, produkty) jak i niematerialnymi (np. zarządzanie czasem).

Dzięki działaniu w spółdzielni wyrabiają się dobre nawyki oraz umiejętności i postawy związane z lepszą orientacją na rynku pracy. W przyszłości może to zaowocować skutecznym poszukiwaniem pracy lub założeniem własnej działalności gospodarczej. To jest bardzo ważny aspekt, który pojawił się w wywiadach prowadzonych z członkami SU. Dlatego też włączenie tego elementu (promowania postaw prorynkowych, lepszej orientacji na rynku pracy) może stać się ważnym elementem promowania spółdzielczości uczniowskiej w Polsce i być ważnym argumentem, prezentowanym przez regionalnych koordynatorów na rzecz zakładania nowych spółdzielni.

Ważnym efektem działania spółdzielni jest rozwój kompetencji miękkich wśród uczniów, a także poszerzenie kompetencji nabywanych w trakcie edukacji szkolnej. Warto jednak dodać, że realizacja deklarowanych wartości nie wynika z ich zapisu w statucie. Statut nie jest raczej znany ani uczniom ani opiekunom spółdzielni i najczęściej pełni rolę stricte formalną. Dlatego też, choć działania spółdzielni wykazują zbieżność z wartościami umieszczonymi w statucie, należy podkreślić, iż w większości badanych spółdzielni dzieje się to raczej intuicyjnie aniżeli jest efektem zamierzonego wdrażania wartości w życie.

Na podstawie przeprowadzonych badań zarówno ilościowych jak i jakościowych stworzona została typologia pozytywnych oddziaływań spółdzielczości uczniowskiej na uczniów. Prezentowane poniżej zestawienie ma charakter syntetyczny, szczegółowa analiza zebranych danych znajduje się w poprzednich rozdziałach niniejszego opracowania (rozdział 4 i 5).

Graf 5 Typologia pozytywnych oddziaływań spółdzielczości uczniowskiej

Kompetencje miękkie	Funkcje wychowawcze	Uzupełnienie wiedzy szkolnej
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwiązywanie konfliktów • Większa pewność siebie i śmiałość • Myślenie strategiczne • Zarządzanie czasem • Asertywność • Umiejętność rozwiązywania problemów i poszukiwania wsparcia • Poprawa komunikacji, w tym umiejętności interpersonalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • Angażowanie w aktywność uczniów ze środowisk dysfunkcyjnych • Zagospodarowanie czasu wolnego • Umiejętność przyjmowania nowej roli • Podział zadań w oparciu o umiejętności i kompetencje • Odpowiedzialność za siebie i za grupę • Potrzeby przynależności i uznania • Postawa demokratyczna (nauka respektowania zasad funkcjonowania społeczeństwa) • Pracowitość 	<ul style="list-style-type: none"> • Działalność społeczna i obywatelska • Poprawa umiejętności rachunkowych i matematycznych • Rozwój umiejętności sprzedażowych • Nauka podstaw ekonomii i zasad funkcjonowania rynku • Promowanie egalitaryzmu społecznego • Nauka poprzez praktykę (praktyczna nauka ekonomii) • Zrozumienie zasad w oparciu o które funkcjonuje grupa, społeczeństwo

W zakresie oddziaływania spółdzielni opinie uczniów oraz nauczycieli są spójne. Obie grupy, zarówno w badaniu ankietowym (wśród opiekunów), jak i wywiadów (wśród opiekunów i członków) wskazywały na realizację podobnych wartości. Może świadczyć to o tym, że niezależnie od szkoły, osobowości opiekuna i członków SU, spółdzielnie posiadają spójną wizję działalności. Nie wykazano także, by w spółdzielniach panowały złe relacje pomiędzy opiekunem oraz członkami SU.

6.3. Korzyści i bariery w rozwoju spółdzielni uczniowskiej

Ten podrozdział odpowiada na następujące pytania badawcze:

- **Jakie czynniki powodują/mogą powodować zwiększanie zaangażowania uczniów w spółdzielczość uczniowską?**
- **Czy działalność spółdzielni zmieniła się w związku z projektami prowadzonymi w szkole na rzecz spółdzielczości uczniowskiej?**
- **Jakie skutki przyniosło szkolenie nauczycieli w zakresie spółdzielczości uczniowskiej?**
- **Czy istnieją obszary funkcjonowania spółdzielni, które wymagają udoskonalenia? Jakie to obszary oraz w jaki sposób można poprawić ich efektywność działania?**
- **Jakie są najważniejsze zalety funkcjonowania spółdzielczości uczniowskiej?**
- **Jakie są najważniejsze bariery dla rozwoju spółdzielczości uczniowskiej?**
- **Czy w szkole były realizowane oraz jaki był efekt warsztatów prowadzonych na rzecz przedsiębiorczości w spółdzielniach?**
- **Co należałoby zmienić w działalności spółdzielni, by lepiej kształtowała postawy obywatelskie i przedsiębiorcze?**
- **Jakie perspektywy dla funkcjonowania spółdzielni widzą uczniowie, a jakie nauczyciele?**
- **Co w najbliższym czasie będzie największym priorytetem dla spółdzielni uczniowskiej w opinii nauczycieli i uczniów?**
- **Jakie są największe zalety funkcjonowania spółdzielni uczniowskich w placówkach w opinii uczniów i nauczycieli?**
- **Jakie są największe bariery dla działalności spółdzielni w opinii uczniów i nauczycieli?**

Czynnikiem istotnie ograniczającym rozwój spółdzielczości jest słabość lokalnych struktur spółdzielczości uczniowskiej. Podczas prowadzenia badań zespołowi udało się skontaktować zaledwie z jedną wojewódzką radą spółdzielczości uczniowskiej. Także opiekunowie pytani o współpracę z nimi wykazują, że nie odgrywają one dużej roli w rozwoju SU.

Częścią charakteryzującą strukturę spółdzielczości uczniowskiej jest także ich liczba. Liczebność spółdzielni uczniowskich w poszczególnych województwach rozłożona jest bardzo nierównomiernie. Podczas gdy w województwie śląskim istnieje ich ponad 100, w województwie pomorskim uzyskaliśmy informację wyłącznie od jednej. Dlatego też podstawowym działaniem, które należy podjąć aby wzmocnić kondycję SU w poszczególnych województwach, powinna być dbałość o promocję idei spółdzielczości uczniowskiej, a także przekazywanie informacji na temat korzyści, które szkoła i jej uczniowie mogą zyskać dzięki założeniu spółdzielni, w tym zapewnienie opieki merytorycznej i organizacyjnej.

Działania wspierające rozwój spółdzielczości uczniowskiej oraz zwiększające ich liczebność powinny rozpocząć się od zapewnienia łatwego dostępu do informacji, nie tylko na temat rozpoczęcia działalności. Wielu opiekunów ma problem z odnalezieniem informacji i wskazówek odnośnie dalszych działań, ich wiedza o formalnym aspekcie spółdzielni bardzo często ogranicza się do przekazania statutu. Strony internetowe analizowanych organizacji nie zapewniają poszerzonej informacji na ten temat, co także może ograniczać rozwój SU.

Wątpliwości wśród opiekunów budzi przede wszystkim formalna strona założenia spółdzielni - czy samo opracowanie statutu jest wystarczające i jakie inne dokumenty należy posiadać. To, co opiekunowie wskazywali jako potrzebne, to przygotowanie studium „krok po kroku” dotyczące rozpoczęcia działalności. W związku z ogólnym przeświadczeniem nauczycieli (którzy w zdecydowanej większości odpowiadają za spółdzielnie w szkołach) dotyczącym ilości biurokracji oraz dokumentacji w szkołach, spodziewają się, że działalność SU jest także silnie zbiurokratyzowana.

Dalsze trudności wynikają z szeregu czynników. Po pierwsze, większość opiekunów objętych badaniem jakościowym, chciałaby poszukiwać informacji głównie w Internecie lub kontaktując się z innymi spółdzielcami działającymi w regionie.

Wśród najczęściej deklarowanych barier w zarządzaniu spółdzielnią uczniowską pojawia się niewystarczająca ilość czasu wolnego (68%) oraz przepisy i biurokracja (55%), która znacznie utrudnia funkcjonowanie spółdzielni. Na ilość czasu wolnego wskazują nauczyciele, którzy łączą obowiązki zawodowe z prowadzeniem spółdzielni uczniowskiej. Pewnym rozwiązaniem dla tej sytuacji jest wsparcie instruktorów spółdzielczości. Nauczyciele-opiekunowie wskazywali, że wyszukiwanie odpowiednich przepisów oraz rozwiązań jest stosunkowo czasochłonne dla nich, jako liderów spółdzielni. W tym zakresie wskazane byłoby udostępnienie bazy wiedzy lub możliwość skonsultowania proponowanych działań z osobą odpowiedzialną za znajomość odpowiednich przepisów (ekspertem lub prawnikiem). Wskazywana przez zarówno uczniów, jak i nauczycieli biurokracja najczęściej utożsamiana jest z rozliczaniem dochodów sklepiku szkolnego.

Dlatego też, w celu usprawnienia działalności spółdzielni i podniesienia ich kondycji należy zapewnić wsparcie:

- merytoryczne – oznaczające stworzenie know-how dla powstających spółdzielni oraz dla tych istniejących; ważnym aspektem jest również interpretacja nowych przepisów, które pozwolą opiekunom lepiej orientować się w zmieniającej się sytuacji prawnej,
- organizacyjne – związane z bieżącą pomocą w organizacji przedsięwzięć.

7% procent opiekunów w badaniu ankietowym wskazało, że niskie środki finansowe (niewystarczający budżet) ograniczają działalność spółdzielni. Choć nie jest to wysoki odsetek, warto zwrócić uwagę na rolę tego, że spółdzielnie zarabiają na siebie i dzięki temu mogą finansować więcej innych aktywności jak na przykład wycieczki. Mechanizm opisywali opiekunowie SU podczas wywiadów – spółdzielnie, które wypracowują większy zysk mogą ufundować lub dofinansować wyjazdy swoim członkom, co przyczynia się do podniesienia motywacji do działania i chęci przystąpienia do SU, co z kolei w dłuższej perspektywie przyczynia się do lepszej kondycji spółdzielni. Zatem w formułowaniu zaleceń dla rozwoju spółdzielczości uczniowskiej warto położyć nacisk na aspekt handlowy lub inny, przynoszący zysk finansowy.

Konkursy organizowane dla spółdzielni są ważną formą aktywności, jednakże posiadają także swoje ograniczenia. Często laureatami konkursów są duże spółdzielnie. Konkursy nie promują mniejszych spółdzielni, które często nawet nie podejmują trudu udziału w nich. Zaleca się zatem, by rozwijać działalność konkursową (która sprzyja nawiązywaniu kontaktów pomiędzy spółdzielniami) jednakże uwzględnić różne profile działalności, wielkość spółdzielni oraz to, czy funkcjonuje ona w obszarze miejskim lub wiejskim. Pozwoli to na włączanie do ogólnopolskiej aktywności mniejszych SU, które będą czuły się kompetentne w ramach określonej kategorii.

Pozytywne skutki odniosły szkolenia prowadzone dla nauczycieli z zakresu działalności spółdzielni oraz rachunkowości. Wielu respondentów w badaniu ankietowym pozytywnie oceniło ich przydatność (w sumie 87%). Podczas wywiadów nauczyciele wskazywali, że dzięki temu łatwiej jest zrozumieć określone przepisy, konieczne dla prawidłowego rozliczania finansów sklepików szkolnych (które, na co wielokrotnie wskazywano, stanowią główną oś działalności większości SU). Stanowi to dobry punkt wyjścia dla dalszego kształcenia nauczycieli (nie tylko aktualnych opiekunów) – podczas rozmów opiekunowie wskazywali na to, że częstym powodem pełnienia roli opiekuna SU jest nauczany przedmiot, a nie kompetencje związane z zarządzaniem. W spółdzielniach, gdzie nauczyciel posiada takie kompetencje zauważono, że sklepiki nie jest główną działalnością SU lub nie pełni centralnej roli, co wzbogaca spectrum działalności spółdzielni.

Placówki czerpią szereg korzyści z tego, że działa w nich spółdzielnia uczniowska, co powinno stać się jednym z elementów strategii promowania zakładania nowych SU. Należą do nich możliwość wykorzystania zysku wypracowanego przez SU na rzecz innych uczniów (np. wyposażanie sal lekcyjnych i sportowych, wsparcie finansowe dla uczniów czy też możliwość organizacji imprez). Ponadto, spółdzielnia wspomaga wychowawcze funkcje szkoły poprzez nabywanie przez uczniów kompetencji miękkich oraz tych związanych z nauczonymi przedmiotami.

6.4. Rola opiekuna spółdzielni uczniowskiej

Ważnym aspektem realizowanego badania była również rola opiekuna spółdzielni uczniowskiej. Dokonując oceny kondycji spółdzielczości uczniowskiej nie sposób spojrzeć na nią pomijając wkład nauczycieli zaangażowanych w ich działalność. Pomimo barier w funkcjonowaniu, organizacja posiada nieoceniony wpływ na kształtowanie

pozytywnych postaw wśród dzieci i młodzieży szkolnej, szczególnie w zakresie przedsiębiorczości i obywatelskości. Spółdzielczość uczniowska opiera się przede wszystkim na zasadach gospodarności i umiejętności działania na rzecz dobra wspólnego. Kluczową rolą w tej kwestii jest osoba nauczyciela, który pełni funkcję opiekuna młodych spółdzielców. Analiza zebranego materiału badawczego (zarówno w toku badań ilościowych, jak i jakościowych) pozwoliła na ocenę roli nauczyciela - opiekuna spółdzielni uczniowskiej.

Przeciętny opiekun spółdzielni uczniowskich jest nauczycielką przedmiotu matematycznego lub technicznego w wieku 41 – 50 lat, która zamieszkuje tereny wiejskie. Realizacja wywiadów pogłębionych z opiekunami pozwoliła na stworzenie typologii nauczyciela - opiekuna ze względu na jego rolę w rozwoju spółdzielczości. Jednostki posiadające cechy i kompetencje lidera korzystnie oddziałują na spółdzielnie oraz członków zaangażowanych w ich funkcjonowanie. Wynika to przede wszystkim z cech społeczno – osobowościowych nauczycieli. Podejmując kolejne działania współpracują z dyrekcją szkoły (87%), organizacjami działającymi na terenie szkoły (85%) lub innymi nauczycielami (78%). Ponadto, nawiązują kontakty z podmiotami spoza obszaru szkoły – innymi spółdzielniami lub lokalnymi przedsiębiorcami (25%). Ich otwartość na zmiany korzystnie wpływa na poszukiwanie nowych rozwiązań, w przeciwieństwie do opiekunów hamujących rozwój spółdzielczości. Brak cech lidera także przejawia się brakiem partnerskich relacji z członkami spółdzielni, co nie stymuluje pozytywnych cech osobowościowych uczniów. Poniżej została przedstawiona charakterystyka opiekunów ze względu na ich wpływ na spółdzielczość uczniowską.

Graf. 6 Rola opiekuna wpływająca na rozwój spółdzielni uczniowskiej

Opiekun korzystnie wpływający na rozwój spółdzielczości

- Jest zaangażowany w działalność SU
- Działa w porozumieniu z dyrekcją szkoły
- Umiejętnie wykorzystuje zasoby szkoły
- Nawiązuje kontakty z innymi spółdzielniami lub lokalnymi przedsiębiorcami
- Szuka nowych rozwiązań
- Wzmacnia pozytywne cechy osobowościowe uczniów.

Opiekun hamujący rozwój spółdzielczości

- Brak cech i kompetencji lidera
- Obawa przed zmianą
- Zasady i formalności traktuje jako barierę
- Działa wyłącznie w obszarze placówki szkolnej
- Brak relacji partnerskich z członkami spółdzielni

Podsumowując, aby spółdzielnie uczniowskie mogły efektywnie kształtować postawy przedsiębiorcze wśród dzieci i młodzieży szkolnej, opiekunowie spółdzielczości również powinni wykazywać się gospodarnością i przedsiębiorczością w kierowaniu uczniami zaangażowanymi w działalność spółdzielni.

7. REKOMENDACJE

W oparciu o dokonaną analizę spółdzielczości uczniowskiej zostały sformułowane rekomendacje skierowane do osób i podmiotów, których przedmiotem działalności jest obszar spółdzielczości uczniowskiej.

Tab. 3 Rekomendacje

L.p.	Wniosek	Rekomendacje
1	Badani opiekunowie spółdzielni uczniowskich nie posiadają dostępu do wiedzy związanej z zakładaniem i prowadzeniem spółdzielni uczniowskiej, szczególnie w kwestii rozliczania jej działalności.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie materiałów edukacyjnych w formie papierowej oraz internetowej, które zostaną udostępnione opiekunom spółdzielni. Zakresem tematycznym powinny odejmować praktyczne informacje z zakresu założenia oraz prowadzenia spółdzielni uczniowskiej. Rekomendowanym rozwiązaniem byłoby stworzenie narzędzia, które krok po kroku omawiałoby proces zakładania spółdzielni uczniowskiej. Dodatkowym atutem może być zebranie kluczowych, dla młodych spółdzielni, pytań i odpowiedzi związanych z prowadzoną działalnością. 2. Przeprowadzenie tematycznych szkoleń dla opiekunów spółdzielni z zakresu księgowości, efektywnego zarządzania budżetem oraz nawiązywania współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami. Część ze szkoleń mogłaby odbywać się za pośrednictwem dedykowanej platformy e-learningowej. 3. Organizacja szkoleń oraz delegowanie instruktorów spółdzielczości uczniowskiej oferujących pomoc i doradztwo z zakresu efektywnego zarządzania spółdzielczością. Ponadto informowanie odnośnie możliwych form wsparcia finansowego, w tym prowadzenie doradztwa telefonicznego.

		<p>4. Wypracowanie forum dialogu opiekunów spółdzielni uczniowskich, na którym możliwa będzie wymiana doświadczeń oraz wiedzy z zakresu funkcjonowania i zarządzania spółdzielniami uczniowskimi.</p> <p>5. Podjęcie działania na rzecz nauczania o spółdzielczości i ekonomii społecznej w ramach lekcji przedsiębiorczości i/lub wiedzy o społeczeństwie lub w ramach innych godzin dydaktycznych³¹.</p>
2	<p>Opiekunowie spółdzielni uczniowskiej najczęściej działają intuicyjnie w zakresie zarządzania spółdzielnią lub wykorzystują swoje umiejętności i kompetencje pedagogiczne.</p>	<p>1. Dążenie na rzecz zmiany sposobu zarządzania spółdzielnią poprzez szkolenia z zakresu mentoringu, tutoringów oraz wzmacnianie umiejętności i kompetencji bycia liderem. Badania wykazały kluczowy wpływ osoby opiekuna na rozwój spółdzielni uczniowskiej. Jednostki wykazujące cechy i kompetencje lidera korzystnie oddziałują na prowadzoną działalność, dlatego należy dążyć do kształtowania lub umacniania tych cech wśród nauczycieli.</p> <p>2. Wypracowanie forum dialogu opiekunów spółdzielni uczniowskich, na którym możliwa będzie wymiana doświadczeń oraz wiedzy z zakresu funkcjonowania i zarządzania spółdzielniami uczniowskimi.</p> <p>3. Podejmowanie działań zmierzających do inicjowania współpracy i komunikacji wśród opiekunów spółdzielni np. podczas wyjazdów szkoleniowych, konferencji.</p> <p>4. Identyfikacja i opracowanie zbioru dobrych praktyk spółdzielni uczniowskich podejmowanych przez organizacje na terenie kraju i zagranicą, którego publikacja może odbyć się na stronach internetowych poświęconych spółdzielczości.</p>

31 - Wiele sugestii oraz działań, do których odwołują się zaprezentowane rekomendacje, zostało wskazanych przez prof. Ewę Leś, szczególnie w zakresie edukacji, zob.: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/551062?ci=komentarze&did=997398&state=am>

3	<p>Spółdzielnie uczniowskie współpracują najczęściej z innymi pracownikami lub instytucjami działającymi wewnątrz placówki szkolnej (np. samorząd uczniowski, biblioteka, dyrekcja) aniżeli z zewnętrznymi podmiotami (np. samorząd lokalny, organizacje pozarządowe, uczelnie wyższe).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dążenia na rzecz rozwijania współpracy z zewnętrznymi podmiotami poprzez poszerzenie grona odbiorców/ beneficjentów działalności spółdzielni uczniowskiej i prowadzenie zewnętrznych działań promocyjnych. 2. Wypracowanie spójnej koncepcji działań promocyjnych zmierzających do poprawy świadomości działalności spółdzielczości uczniowskiej oraz zwiększenia poziomu wiedzy na jej temat, szczególnie na poziomie lokalnym. 3. Zachęcanie samorządów do współpracy ze spółdzielniami uczniowskimi (szczególnie tymi zajmującymi się działalnością wytwórczą lub dostarczaniem usług/produktów) przy okazji organizacji imprez i wydarzeń kulturalnych dla społeczności lokalnej.
4	<p>Lokalne struktury, takie jak Wojewódzkie Rady Spółdzielczości Uczniowskiej nie są dostatecznym wsparciem dla działalności spółdzielni uczniowskich.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Weryfikacja działalności poszczególnych RSU. 2. Wspieranie rozwoju regionalnego/ wojewódzkiego RSU poprzez opiekę merytoryczną, organizacyjną oraz techniczną. 3. Dostarczanie odpowiednich materiałów oraz know-how dla tworzonych lub reaktywowanych RSU.
5	<p>Opiekunowie spółdzielni uczniowskich zwracają uwagę na słabą promocję działalności spółdzielczości uczniowskiej.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie dla opiekunów spółdzielni w zakresie możliwości samodzielnej promocji usług i produktów oferowanych przez spółdzielców np. w formie gotowych opracowanych materiałów, plakatów lub tematycznych warsztatów z podstaw promocji i reklamy. 2. Zachęcanie spółdzielni uczniowskich (szczególnie tych zajmujących się działalnością wytwórczą lub dostarczaniem usług/produktów) do współpracy z władzami lokalnymi w zakresie organizacji imprez i wydarzeń kulturalnych dla społeczności lokalnej.

6	<p>Brak lub niewystarczająca komunikacja pomiędzy poszczególnymi spółdzielniami, co przekłada się na brak identyfikacji dobrych praktyk oraz możliwości wzorowania się w sposobach zarządzania i prowadzenia spółdzielczości.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kontynuowanie organizowanych konkursów dla spółdzielni, lecz z uwzględnieniem typu placówki szkolnej, stopnia rozwoju spółdzielni oraz jej dotychczasowej działalności. 2. Organizacja platformy wymiany doświadczeń pomiędzy poszczególnym opiekunami oraz członkami spółdzielni uczniowskich np. organizacja corocznych spotkań, założenie i moderowanie forum. 3. Wyodrębnienie liderów spółdzielczości uczniowskiej oraz analiza, benchmarking w oparciu o działalność liderów oraz organizowanie wzajemnego wsparcia dla spółdzielni w ramach struktur regionalnych. 4. Identyfikacja i opracowanie zbioru dobrych praktyk spółdzielni uczniowskich podejmowanych przez organizacje na terenie kraju i zagranicy, którego publikacja może odbyć się na stronach internetowych poświęconych spółdzielczości.
---	---	--

Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy jest dobrowolną i samorządną organizacją zrzeszającą spółdzielnie pracy i organizacje spółdzielcze w Polsce. Powstał 14 listopada 1991 r. w Warszawie i aktualnie obchodzi 25 lecie swojej działalności.

Podstawową, statutową, działalnością ZLSP jest lustracja i pomoc spółdzielniom, szeroko rozumiana działalność szkoleniowa i instruktazowa, prowadzenie archiwów spółdzielczych, a także doradztwo, badanie sprawozdań finansowych, działalność oświatowa, wypoczynkowa i pomoc finansowa dla spółdzielni w postaci Funduszu Pomocy Spółdzielniom. Ponadto Związek zajmuje się promocją spółdzielni, działalnością na rzecz uchwalenia dobrego prawa spółdzielczego i powoływania nowych spółdzielczych podmiotów gospodarczych.

Siedzibą Związku jest Warszawa, gdzie przy ul. Żurawiej 47 mieści się Biuro Zarządu. Ponadto w Gdańsku, Warszawie, Lublinie, Poznaniu, Kielcach, Katowicach, w Rzeszowie i w Krakowie mają swoje siedziby Delegatury Regionalne, prowadzące działalność na tamtym terenie. W strukturach ZLSP funkcjonuje również Agencja Rozwoju i Promocji Spółdzielczości, która zajmuje się realizacją projektów związanych z ekonomią społeczną oraz promocją spółdzielczości.

W strukturach Związku działają również ośrodki szkoleniowe w Gdańsku, Warszawie i Krakowie oraz duże składnice dokumentów (w Białymstoku i Krakowie). Mniejsze składnice dokumentów znajdują się także przy niektórych Delegaturach Regionalnych.

Związek jest członkiem Krajowej Rady Spółdzielczej oraz organizacji międzynarodowych: Międzynarodowego Związku Spółdzielczego (ICA), Międzynarodowej Organizacji Spółdzielni Przemysłowych, Artystycznych i Usługowo - Produkcyjnych (CICOPA) i Europejskiej Konfederacji Spółdzielni Pracy (CECOP).

Dane kontaktowe:

Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy
ul. Żurawia 47, 00 – 680 Warszawa
tel./fax.: 22/628 27 63
sekretariat@zlsp.org.pl, ww.zlsp.org.pl

Agencja Rozwoju i Promocji Spółdzielczości Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy od początku swojej działalności zajmuje się przede wszystkim wsparciem rozwoju przedsiębiorstw spółdzielczych i promocją idei spółdzielczości, a od kilku lat działa również na rzecz Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej oraz podmiotów ekonomii społecznej.

Agencja jest mocno zaangażowana w tworzenie dobrych warunków dla rozwoju ekonomii społecznej, reprezentuje ZLSP w Stałej Konferencji Ekonomii Społecznej, w ramach której prowadzone były m.in. szerokie konsultacje dokumentów strategicznych warunkujących wykorzystanie funduszy strukturalnych w okresie 2007 – 2013, a w którym udało się zapisać szerokie wsparcie dla sektora.

Jest to instytucja popularyzująca nowatorskie formy działalności spółdzielczej oraz działająca na rzecz powoływania nowych podmiotów spółdzielczych na terenie całego kraju.

Agencja posiada wieloletnie doświadczenie w realizacji projektów finansowanych ze środków unijnych, międzynarodowych i krajowych skierowanych do podmiotów ekonomii społecznej oraz instytucji wspierających podmioty ekonomii społecznej.

Specjalizuje się w udzielaniu wsparcia szkoleniowo – doradczego zarówno dla instytucji wspierających ekonomię społeczną, osób zainteresowanych zakładaniem podmiotu ekonomii społecznej, w szczególności w formie spółdzielczej oraz istniejących już podmiotów ekonomii społecznej. Jako jednostka Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy świadczy także szeroko rozumiane wsparcie w realizacji zadań wynikających z Ustawy Prawo spółdzielcze, w tym przeprowadza lustracje w spółdzielniach.

Ze względu na wzrastające zainteresowanie spółdzielniami socjalnymi jako nowym instrumentem reintegracji społecznej i zawodowej oraz na doskonale przygotowanie kadry, Agencja mocno włączyła się w proces konsultacji uregulowań prawnych w tym zakresie, proces animacji, edukacji i zakładania tego typu podmiotów.

Dane kontaktowe:

Agencja Rozwoju i Promocji Spółdzielczości
Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy
ul. Malborska 65, 30-646 Kraków
tel./fax.: 12/265 73 90

e-mail: joanna@spoldzielnie.org.pl, www.spoldzielnie.org.pl

Fundacja Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej powstała w 1991 r. z inicjatywy nauczycieli, pedagogów i działaczy spółdzielczych.

Celem Fundacji jest popularyzacja idei spółdzielczości oraz osiągnięć spółdzielni uczniowskich, pomoc instruktazowa oraz szkoleniowa zarówno dla członków spółdzielni jak i ich instruktorów i opiekunów.

Od sierpnia 2004 roku Fundacja posiada status organizacji pożytku publicznego. Pozwala to na zwiększenie tak potrzebnych środków na skuteczną realizację zadań statutowych poprzez pozyskiwanie 1% od PIT.

Fundacji Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej patronuje Krajowa Rada Spółdzielcza, a od 2010 roku jest ona członkiem Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy. Wspólnie z nim podejmuje różne inicjatywy i realizuje wspólne projekty. Współpracuje również z Agencją Rozwoju i Promocji Spółdzielczości ZLSP w szerzeniu idei i wartości spółdzielczych wśród uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

Fundacja popularyzuje idee spółdzielcze wśród młodzieży szkolnej między innymi poprzez organizowane konkursy: „Zdrowa - Przyroda, Zdrowa - Żywność, Zdrowy – Człowiek”, Konkurs na najlepiej pracującą Spółdzielnię Uczniowską o puchar Krajowej Rady Spółdzielczej oraz olimpiady wiedzy o spółdzielczości i coroczne organizowane sejmiki. Fundacja współdziała również z bankami spółdzielczymi w organizacji konkursów popularyzujących oszczędzanie.

Fundacja była współorganizatorem I Kongresu Spółdzielczości Uczniowskiej (2009 r), Międzynarodowej Konferencji Spółdzielczości Uczniowskiej w 110 rocznicę powstania pierwszej spółdzielni uczniowskiej w Polsce (2010 r.), II Kongresu Spółdzielczości Uczniowskiej (2014 r).

Dane kontaktowe:

Fundacja Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej
ul. Szlak 65, 31-153 Kraków
Tel 12/631 42 29 kom.608 484 896
e-mail frsu@frsu.pl , www.frsu.pl

Motto Międzynarodowego Roku Spółdzielczego „**Spółdzielnie budują lepszy świat**” będzie działać tym skuteczniej im młodszy będą ludzie poznający ideę spółdzielczości i zasady prawne jej działania.

Spółdzielnie uczniowskie to znakomity przykład współpracy, zakładania i prowadzenia własnego biznesu ale także uczciwości i właściwych postaw społecznych, krzewionych wśród młodzieży.

Spółdzielnie uczniowskie to wielka szansa rozwoju także dla „dorosłej spółdzielczości”, ponieważ doświadczenie zdobyte w spółdzielni uczniowskiej daje później dobre efekty w pracy w spółdzielni.

Spółdzielnie potrzebują młodych ludzi, posiadających dobre wykształcenie, otwartych na świat, umiejących szybko nawiązywać kontakty międzyludzkie i wykorzystywać je na rzecz rozwoju spółdzielczości.

Spółdzielnie oprócz pracy i stałego dochodu zapewniają dobrą pracę i stabilizację życiową. Poprzez układ członkowski w spółdzielni, zasadę 1 członek - 1 głos oraz szeroko rozumianą demokrację wewnątrzspółdzielczą pozwalają nie tylko pracować, ale także mieć wpływ na jej zarządzanie.

Spółdzielczość uczniowska to możliwość bezpiecznego sprawdzenia się i nauki funkcjonowania w świecie dorosłych od najmłodszych lat.

Janusz Paszkowski

Prezes Zarządu Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy

Wiceprezydent Europejskiej Konfederacji Spółdzielni Pracy i Spółdzielni Socjalnych CECOP

Członek Komitetu Wykonawczego CICOPA